

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS

Domas Matulis

RIZIKOS GRUPĖS VAIKŲ SAVIVERTĖS UGDYMAS

Baigiamasis bakalauro projektas

Vadovas

Doc. Dr. Raimonda Minkutė -
Henrickson

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS

RIZIKOS GRUPĖS VAIKŲ SAVIVERTĖS UGDYMAS

Baigiamasis bakalauro projektas
Studijų programa „Socialinė pedagogika“ (kodas 612X16005)

Vadovas

Edukologijos katedra
Doc. Dr. Raimonda Minkutė -
Henrickson

Recenzentas

Doc. Dr. Nijolė Čiučiulkienė

Projektą atliko

Domas Matulis
domas.matulis@ktu.edu

KAUNAS, 2015

Matulis, D. Rizikos Grupės Vaikų Savivertės Ugdymas. *Socialinės pedagogikos bakalauro* baigiamasis projektas / vadovas Doc. dr. Raimonda Minkutė - Henrickson; Kauno technologijos universitetas, Socialinių, humanitarinių. mokslų ir menų fakultetas. Kaunas, 2015. 43 p.

SANTRAUKA

Aktualumas. Savivertė, tai vienas iš svarbiausių bruožų žmogui, kuri lemia gyvenimo kokybę ir gerovę visuomenėje. Žema savivertė lemia prastą socializaciją ir nepritapimą visuomenėje. Norint išvengti šių neigiamų veiksnių reikia stiprinti savo savivertę nuo mažų dienų, tačiau vaikas vienas to padaryti negali. Šeimose, kuriose nėra sudaromos galimybės emociškai tobulėti ir išsiugdyti teigiamą požiūrį į save, mokyklose ir dienos centruose specialistai yra pasiruošę padėti vaikams su raidos ir emocijų sutrikimais.

Darbo problema. Ne visos šeimos pajėgios užtikrinti tinkamą ir visapusišką vaiko priežiūrą ir tenkinti jo poreikius. Priežasčių yra įvairių: aukštas nedarbo lygis, skurdas, silpni tėvų socialiniai gebėjimai, smurtas šeimoje, alkoholio, narkotinių, psichotropinių medžiagų vartojimas ir pan. Lietuvoje yra daug šeimų, negebančių ir/ar negalinių tinkamai pasirūpinti jose augančiais vaikais ir užtikrinti bei apsaugoti savo vaikų teises. Lietuvos statistikos departamento duomenimis 2013 m. gruodžio 31 d. buvo 10,2 tūkst. socialinės rizikos šeimų, kuriose auga 20,7 tūkst. vaikų (*Socialinė apsauga Lietuvoje, 2013*).

Darbo tikslas: atskleisti dienos centrų lankančių rizikos grupės vaikų savivertės ugdymo ypatumus.

Darbo uždaviniai:

1. Apžvelgti rizikos grupės vaikų sampratą ir charakteristikas mokslinėje literatūroje.
2. Aptarti rizikos grupės vaikų savivertės ugdymo ypatumus.
3. Atskleisti paslaugas, teikiamas rizikos grupės vaikams, bei šių vaikų savivertės ugdymo teorines prielaidas.

Tyrimo rezultatai. Dienos centre vaikai jaučiasi gerai. Šis centras patenkina jų savivertės kėlimo poreikį. Vaikai daug ko išmoksta, susiranda draugų, ugdoma jų atsakomybė (atliekant užduotis) taip pat jie nuolat įtraukiami į tam tikras veiklas, o už jų atlikimą yra atitinkamai skatinami. Bendraudami, padėdami vieni kitiems, vaikai ugdo savo ir kitų žmonių vertę atsižvelgdami į padarytus darbus.

Darbo struktūra. Darbas susideda iš įvado, 3 dalių, išvadu, rekomendacijų, literatūros šaltinių sąrašo, priedų.

Matulis, D. Self-Esteem Education of Children at Risk. *Bachelor of social pedagogy final project* / supervisor PhD Raimonda Minkutė - Henrickson; Faculty of Social Sciences, Arts and Humanities, Kaunas University of Technology. Kaunas, 2015. 43 p.

Summary

Relevance. *Self-esteem, is one of the most important characteristics that determines the quality of living and well-being in a society. Low self-esteem leads to poor socialization and withdrawn in our society. To avoid these negative factors, we need to strengthen their self-esteem from an early age, but the child is unable to do so on his own. In families where there is no such thing as emotional growth, schools and day care centers specialists are ready to help children with developmental and emotional disorders.*

Problem of work. *Not all families can ensure appropriate and comprehensive child care and meet his needs. The reasons are various: high unemployment , poverty , weak social skills of parents, domestic violence , alcohol , drugs , psychotropic drugs and so on. In Lithuania there is a lot of families, that are unsuited / or unable to properly care for their children, and to preserve and protect their children's rights. Lithuanian Department of Statistics in 2013 . 31 December . It was 10.2 per thousand . social risk families in which to grow by 20.7 thousand . children (Social Protection in Lithuania 2013) .*

Aim of work: *to reveal attending day care centers for children at risk of self-worth educational features.*

Tasks of work:

- 1. Overview of at-risk children the concept and characteristics of the scientific literature.*
- 2. Reveal the services provided to at-risk children and their children's self-esteem education theoretical assumptions.*

Results of research. *Day care center children feel good. The center fulfills their need for self-esteem improvement. Children learn a lot, make friends, develop their responsibilities (the assignments) as well as they are constantly involved in certain activities, and for their performance, they get motivational rewards . Being together, helping each other, children develop their own and other people's values with respect to the committed work and the prizes that they get of it.*

Structure of work. *The work consists of an introduction, conclusions, recommendations, references, appendices.*

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS

Studijų programa „Socialinė pedagogika“ (612X16005)

Baigiamojo projekto „Rizikos grupės vaikų savivertės ugdymas“
AKADEMINIO SAŽINGUMO DEKLARACIJA

_____ . _____ . _____ .
Kaunas

Patvirtinu, kad mano, **Domo Matulio**, baigiamasis projektas tema „Rizikos grupės vaikų savivertės ugdymas“ yra parašytas visiškai savarankiškai ir visi pateikti duomenys ar tyri rezultatai yra teisingi ir gauti sąžiningai. Šiame darbe nei viena dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar internetinių šaltinių, visos kitų šaltinių tiesioginės ir netiesioginės citatos nurodytos literatūros nuorodose. Įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

Aš suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo faktui, man bus taikomos nuobaudos, remiantis Kauno technologijos universitete galiojančia tvarka.

_____
(vardą ir pavardę įrašyti ranka)

_____
(parašas)

LENTELĖS

1 lentelė. Užsiėmimų organizavimas centre	32
2 lentelė. Pagalba atliekant užduotis	33
3 lentelė. Emocinis vaikų skatinimas	34
4 lentelė. Vaikų savijauta dienos centre	35

PAVEIKSLAI

1 pav. Socialinės rizikos šeimos ir jų vaikai, skaičius tūkst. per metus.....	14
2 pav. Tėvų globos netekusių ir įvaikintų vaikų skaičius per metus.	15

PRIEDAI

1.PRIEDAS. 2012-2013 m. m. mokyklose vykdytos prevencinės programos.....	41
2. PRIEDAS. Pusiau struktūruotas interviu. Klausimai vaikų dienos centro klientams.....	43
3. PRIEDAS. Atsakymų į interviu klausimus transkripcija.....	44

TURINYS

IŽANGA	10
1. RIZIKOS GRUPĖS VAIKAI	12
1.1. Socialinės rizikos šeimos ir jose augantys vaikai	12
1.2. Rizikos grupės vaikų apibūdinimas.....	16
1.3. Rizikos grupės vaikų socialinė, psichologinė ir pedagoginė charakteristika.....	19
1.4. Paslaugos, teikiamos rizikos grupės vaikams	22
2. RIZIKOS GRUPEI PRIKLAUSANČIŲ VAIKŲ SAVIVERTĖS UGDYMAS.....	25
2.1. Savivertės samprata.....	25
2.2. Savivertės ugdymas dirbant su rizikos grupės vaikais	27
3. VAIKŲ SAVIVERTĖS UGDYMO TYRIMAS.....	30
3.1. Tyrimo metodika.....	30
3.2. Tyrimo duomenų analizė ir interpretacija	32
IŠVADOS	36
Literatūra.....	37
PRIEDAI.....	40

IŽANGA

Aktualumas. Lietuvos Respublikos Vaiko teisių pagrindų įstatyme numatyta, jog visi vaikai turi lygias su kitais vaikais teises ir negali būti diskriminuojami dėl jokių aplinkybių (fizinų, psichologinių, socialinių ir kt.) (LR Vaiko teisių pagrindų įstatymas, 4 str.). Vaikų teisėmis pirmiausia privalo pasirūpinti tėvai ar globėjai.

Šeima užtikrina vaiko gerovę, pasirūpindama fiziniais, psichologiniais, socialiniais jo poreikiais, perteikia vaikui vertybes, socialinio elgesio normas, šeimoje vaikas pasiruošia sėkmingam šeimos, bendruomenės ir visuomeniniam gyvenimui.

Problema. Ne visos šeimos pajėgios užtikrinti tinkamą ir visapusišką vaiko priežiūrą ir tenkinti jo poreikius. Priežasčių yra įvairių: aukštas nedarbo lygis, skurdas, silpni tėvų socialiniai gebėjimai, smurtas šeimoje, alkoholio, narkotinių, psichotropinių medžiagų vartojimas ir pan. Lietuvoje yra daug šeimų, negebančių ir/ar negalinčių tinkamai pasirūpinti jose augančiais vaikais ir užtikrinti bei apsaugoti savo vaikų teises. Lietuvos statistikos departamento duomenimis 2013 m. gruodžio 31 d. buvo 10,2 tūkst. socialinės rizikos šeimų, kuriose auga 20,7 tūkst. vaikų (Socialinė apsauga Lietuvoje, 2013).

Socialinės rizikos šeimose augantys vaikai dažnai nesuvokia visuomenėje priimtų elgesio, bendravimo normų, stokoja socialinių įgūdžių, patiria elgesio ir emocijų sunkumų, sutrinka jų psichosocialinė raida. Iš čia kyla daug problemų: žemėja vaikų savivertė, patiria mokymosi sunkumų, atsiranda adaptacijos problemų. Rizikos grupės vaikai greičiau pasiduoda neigiamai kitų įtakai, atsiranda polinkis nusikalsti, žalingiems įpročiams.

Lietuvoje yra sukurta pagalbos sistema, padedanti socialinės rizikos šeimoms ir jose augantiems vaikams. Pedagogai, socialiniai pedagogai, psichologai rengia ir įgyvendina įvairias prevencines programas. Socialinės paslaugos teikiamos dienos centruose, krizių centruose, laikinuosiuose ir nuolatinės globos namuose. Pagalba vaikams teikiama formaliojo ir neformaliojo ugdymo įstaigose.

Socialinės rizikos grupės vaikų problemas ir pagalbą jiems nagrinėjo ir publikacijas yra paskelbę Lietuvos (S. Ignatovičienė, A. Juodaitytė, G. Kvieskienė, I. Leliūgienė, R. Žukauskienė ir kt.) bei užsienio (James C. Dobson, Roberta M. Berns, L.C. Johnson, Maria G. R. Robichaud ir kt.) mokslininkai. *Mokslinės literatūros analizė parodė, jog nėra vienos bendros metodikos, kurios pagalba būtų galima ugdyti rizikos grupės mokinių savivertę. Pagalba šiems vaikams turi būti kompleksinė. Labai svarbu padėti rizikos grupės mokiniams kurti ir palaikyti pozityvius santykius su kitais, priimti atsakingus sprendimus, mokytis būti sėkmingais šeimoje, bendruomenėje ir visuomenėje.*

Darbo objektas: rizikos grupės vaikų savivertės ugdymas.

Darbo tikslas: atskleisti dienos centrą lankančių rizikos grupės vaikų savivertės ugdymo ypatumus.

Darbo uždaviniai:

1. Išnagrinėti rizikos grupės vaikų sampratą ir charakteristikas mokslinėje literatūroje.
2. Atskleisti rizikos grupės vaikų savivertės ugdymo ypatumus.
3. Atlikti vaikų savivertės ugdymo tyrimą ir išanalizuoti rezultatus.

Tyrimo metodai:

1. Socialinės, pedagoginės bei psichologinės literatūros analizė.
2. Pusiau struktūruotas interviu rizikos grupės vaikams ir dienos centro darbuotojams.
3. Kokybinio tyrimo rezultatų analizė ir apibendrinimas.

1. RIZIKOS GRUPĖS VAIKAI

Šis skyrius analizuoja socialinės rizikos šeimos sampratą ir jos daromą įtaką vaikų raidai.

1.1. Socialinės rizikos šeimos ir jose augantys vaikai

Šeima vaidina didžiausią vaidmenį vaiko gyvenime. Šeima parengia vaiką visuomenei, jai tenka atsakomybė už vaiko socializaciją (Berns, 2009). Šeimoje formuojasi ir vystosi vaiko asmenybė, vaikas pirmiausia šeimoje susipažįsta su socialiniais vaidmenimis, kurie yra būtini normaliai vaiko adaptacijai visuomenėje (Leliūgienė, 2003a). Tinkama vaiko socializacija galima tik socialiai saugioje, stabilioje aplinkoje (Kvieskienė, 2003). Ne visos šeimos pajėgios patenkinti vaikų poreikius, tinkamai auklėti, perduoti vertybes, užtikrinti vaiko saugumą ir stabilią, vaikui palankią aplinką. Tokios šeimos apibūdinamos kaip socialinės rizikos šeimos.

Socialinės rizikos šeimos samprata yra pateikta teisiniuose Lietuvos Respublikos dokumentuose (Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatymas, 2006; Darbo su socialinės rizikos šeimomis metodinės rekomendacijos, 2003), taip pat mokslininkų bei praktikų darbuose (Ignatovičienė, Žukauskienė, 1999; Leliūgienė, 2003a, b).

Socialinės rizikos šeima, tai tokia šeima, kurioje vienas ar keli šeimos nariai turi priklausomybių (nuo alkoholio, narkotinių medžiagų, azartinių lošimų), stokoja socialinių įgūdžių ir dėl to negali tinkamai pasirūpinti vaikais, naudoja prieš vaikus prievartą (fizinę, psichologinę ar seksualinę). Tokioje šeimoje augančiam vaikui kyla pavojus, nes tėvai negali sudaryti tinkamų sąlygų vaiko visapusiškam vystymuisi bei saugumui.

Darbo su socialinės rizikos šeimomis metodinėse rekomendacijose (2003) socialinės rizikos šeima apibūdinama, kaip šeima, kurioje narių bendradarbiavimas ir emocinis bendravimas yra sutrikę ir kurios neigiama aplinka neskatina sveiko ir produktyvaus asmenybės augimo ir vystymosi. Tokios šeimos nesugeba tenkinti vaiko emocinių ir fizinių reikmių, be to, bendravimo būdas tokiose šeimose žymiai apriboja vaiko galimybes išreikšti poreikius ir jausmus.

Kitur socialinės rizikos šeima apibrėžiama kaip šeima, kurios „socialinis funkcionavimas dėl objektyvių ar subjektyvių priežasčių sutrikdytas“ (Leliūgienė, 2003b, p. 289). Tai šeimos, patiriančios socialinę atskirtį (pabėgėlių šeimos, šeimos, kurios priverstos persikelti iš vieno regiono į kitą, daugiavaikės, nepilnos šeimos, bedarbių šeimos, jaunos šeimos ir pan.).

Socialinės rizikos šeimos – tai šeimos kurios dėl savo ypatybių neatitinka savo paskirties ir nevisiškai vykdo savo funkcijas, yra labiau veikiama neigiamų socialinių veiksnių ir koreliuoja su socialinės rizikos grupėmis, kurios kelia grėsmę normaliam visuomenės funkcionavimui (Guščinskienė, Kondrotaitė, 2006).

I. Leliūgienė (2003a), remdamasi šeimos socialinės adaptacijos struktūra, pateikta M. Galaguzovos (Leliūgienė, 2003a, p. 287), išskiria dar tokius šeimos tipus, kuriuos taip pat priskirtume socialinės rizikos šeimos grupei: nenusisekusios ir asocialios šeimos. Nenusisekusias šeimas autorė apibūdina, kaip „nesugebančias atlikti šeimai būtinų funkcijų, sunkiai pritampančios prie naujų sąlygų, yra žemos socialinio statuso“ (Leliūgienė, 2003a, p. 288). Asocialiose šeimose, anot autorės dažni amoralaus elgesio atvejai, tokiose šeimose nesirūpinama ne tik vaikų auklėjimu, bet ir priežiūra.

Rizikos grupės šeima dar vadinama disfunkcine šeima (Individualus ir grupėje rizikos grupės vaikų ir paauglių psichologinis konsultavimas, 2005-2007). Ten pat nurodoma, jog tai tokia šeima, kurios narių bendradarbiavimas ir emocinis bendravimas yra sutrikę, aplinka negatyvi. Tokiose šeimose dažnai nėra jokių elgesio ir bendravimo taisyklių arba jos yra nuolat kintančios. Šeimos negeba tenkinti vaiko emocinių ir fizinių reikmių.

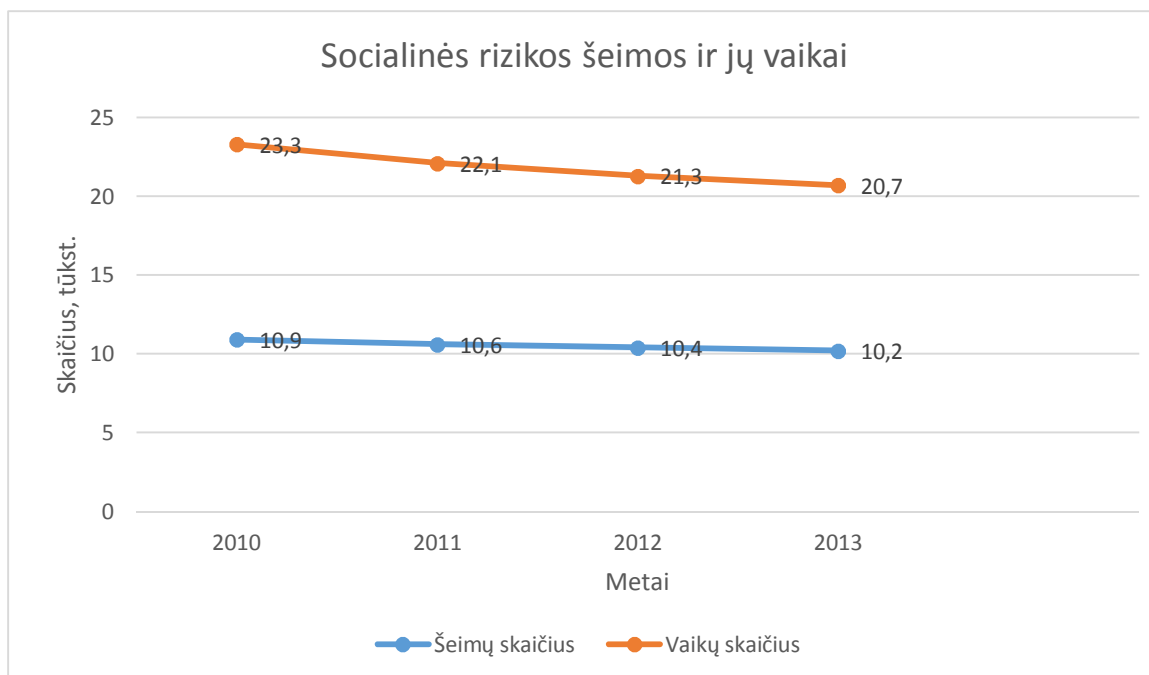
Darbo su socialinės rizikos šeimomis metodinėse rekomendacijose (2003) išskiriami šie socialinės rizikos šeimų tipai:

- vienas arba abu tėvai turi žalingų įpročių ar kompulsijų (vartoja kvaišalus, demonstruoja palaidą seksualinį elgesį, lošia azartinius žaidimus, serga bulimija ar anoreksija, per daug laiko praleidžia darbe);
- vienas ar abu tėvai grasina ar naudoja fizines bausmes, kaip pagrindinę disciplinos priemonę. Vaikai gali būti fizinio smurto liudininkais arba priversti dalyvauti baudžiant brolius ir seseris, arba gyvena baimėje dėl galimų agresijos protrūkių;
- vienas arba abu tėvai naudoja vaikus kaip savo nuosavybę, kurios pagrindinis tikslas tenkinti tėvų fizinius ir emocinius poreikius (pvz., depresiška mama niekur neleidžia vaiko, nes jai liūdna vienai);
- vienas arba abu tėvai netenkina arba grasina netenkinti vaiko gyvybiškai svarbių poreikių (aprūpinti valgiu, drabužiais, neleisti ilsėtis);
- vienas arba abu tėvai naudoja stiprią autoritarinę kontrolę, kaip auklėjimo priemonę;
- šeima fanatiškai seka tam tikrais tikėjimais ar stereotipais (religiniais, finansiniais, politiniais ir pan.), besąlygiškai reikalaujama vaiko paklusimo.

Vaikui, augančiam tokioje šeimoje, kyla pagrįstų grėsmių patirti fizinių, psichologinių traumų, kurios turės įtakos pilnavertės ir sveikos asmenybės formavimuisi.

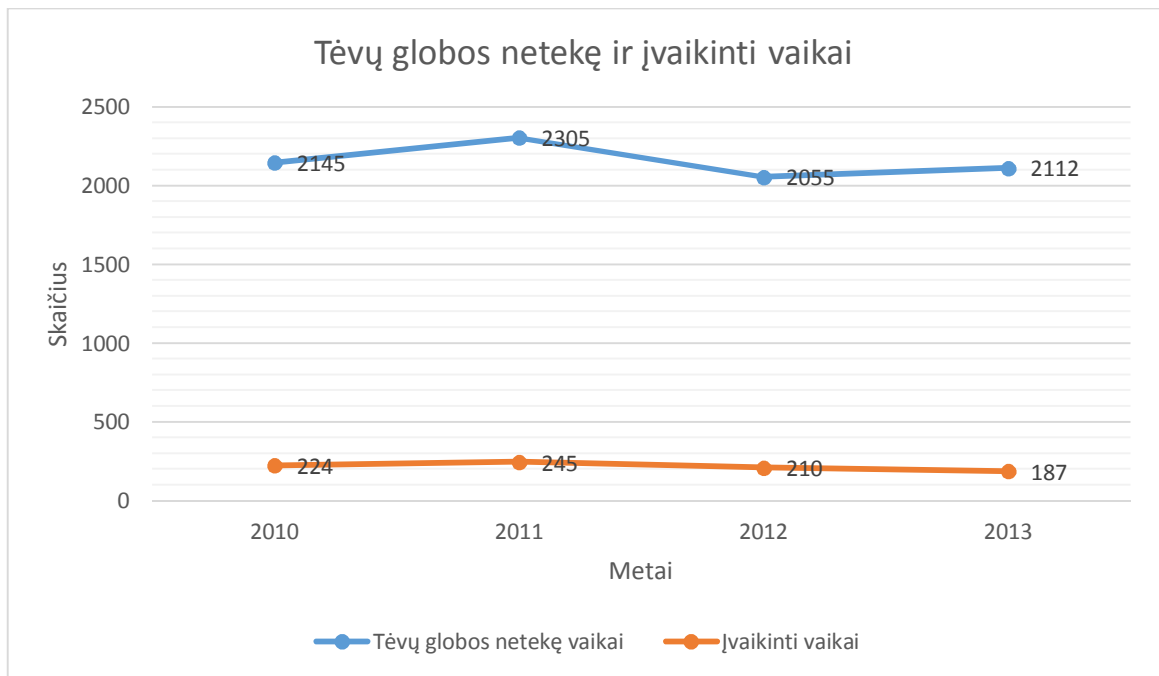
Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis 2013 metų pabaigoje Lietuvoje buvo užregistruota 10 235 socialinės rizikos šeimų, kuriose auga 20 664 vaikai. Per 2013 m. į apskaitą buvo įrašytos 1728 socialinės rizikos šeimos, kuriose augo 3065 vaikai. Be tėvų globos 10 146 vaikai. Per 2013 metus 2112 vaikai neteko tėvų globos (Socialinė apsauga Lietuvoje, 2014). Pastebima, jog socialinės rizikos šeimų ir be tėvų globos likusių vaikų skaičius kasmet mažėja (1 ir

2 paveikslai). Girtavimas ir psichotropinių medžiagų vartojimas bei šeimų socialinių įgūdžių stoka išlieka pagrindinėmis priežastimis, dėl kurių daugiausiai šeimų įrašoma į apskaitą (<http://www.socmin.lt/lt/seima-ir-vaikai/vaiko-teisiu-apsauga/statistika-vta.html>).

1 pav. Socialinės rizikos šeimos ir jų vaikai, skaičius tūkst. per metus.

Kaip matyti 1 pav., socialinės rizikos šeimų nuo 2010 iki 2012 metų kasmet mažėjo 1,2 tūkst., tačiau 2013 metais šių šeimų skaičius sumažėjo tik 0,6 tūkst. Vaikų, augančių socialinės rizikos šeimose skaičius kasmet mažėjo 0,2 tūkst. Galima daryti prielaidą, jog tai lėmė ne tik gyventojų skaičiaus mažėjimas Lietuvoje, bet ir tikslinga, savalaikė bei efektyvi pagalba, teikiama socialinės rizikos šeimoms.

2 pav. Tėvų globos netekusių ir įvaikintų vaikų skaičius per metus.

Kasmet Lietuvoje dėl įvairių priežasčių tėvų globos netenka per 2 tūkstančius vaikų, tačiau įvaikinama tik maža dalis be tėvų globos likusių vaikų. Per pastaruosius metus įvaikintų vaikų skaičius nuolat mažėjo. Valstybės kontrolės auditoriai nustatė, kad ne visi galimi įvaikinti vaikai siūlomi įvaikinti, nes ne visada tinkamai vertinamos jų galimybės būti įvaikintais, be to iki šiol neparengta įvaikinimą skatinanti strategija (Valstybės kontrolė: įvaikinimo procesas neskatina įsivaikinti, 2004).

Dėl netinkamos vaiko priežiūros nesusiformuoja emocinio prierašumo jausmas, o tai, anot S. Ignatovičienės ir R. Žukauskienės (1999), skatina socialinės disfunkcijos vystymąsi. Tėvų netektis ar atskyrimas nuo vieno iš tėvų gali sutrikdyti vaiko asmenybės raidą (Pileckaitė – Markovienė, Lazdauskas, 2007). Tėvų ir vaikų santykiai yra pirma ir svarbiausia socialinė sąveika, turinti didžiulę reikšmę vaiko gyvenime. Tėvai, kurie yra „šalti“ savo vaikams, dažnai „sugadina“ juos visam gyvenimui (Dobson, 1992).

Socialinės rizikos šeimose yra dažnas nepakankamas dėmesys vaikams: tėvai nesidomi vaiko pasiekimais mokykloje, jo laisvalaikio praleidimo būdais, interesais, pasitaiko atvejų, kai tėvai visiškai nesirūpina ne tik vaiko dvasiniais, socialiniais, bet ir fiziniais poreikiais bei jų netenkina. Kiekvienas vaikas nori pripažinimo ir globos, todėl negaudami pakankamai dėmesio šeimoje, ieško jo kitur – mokykloje, įvairiose bendraamžių grupėse.

Apibendrinant galima teigti, jog rizikos grupių šeimų patiriami sunkumai, nepritekliai, tinkamos vaikų priežiūros nebuvimas, emocinio bendravimo sunkumai, žalingi įpročiai ir kt. tiesiogiai įtakoja jose gyvenančių vaikų psichinį, fizinį ir socialinį vystymąsi.

1.2. Rizikos grupės vaikų konceptas

Socialinės rizikos vaiku laikomas vaikas iki 18 metų, kuris vaikatauja, elgetauja, nelanko mokyklos arba praleidžia daug pamokų, svaiginasi alkoholiu, psichotropinėmis medžiagomis, turi priklausomybę nuo azartinių lošimų, linkęs nusikalsti, yra patyręs (ar kyla pavojus patirti) smurtą, įvairias prievartos formas šeimoje. Dėl šių priežasčių vaiko galimybės ugdytis ir dalyvauti visuomeniniame gyvenime yra ribotos (Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatymas, 2006, 2 str.).

Pasak S. Ignatovičienės, R. Žukauskienės (1999), rizikos grupės vaikams galima priskirti tokius vaikus, kurie gyvena asocialiose, nedarniose arba nepilnose šeimose arba yra beglobiai, gyvenantys gatvėje, ir kurie nuolat patiria prievartą (fizinę, psichinę arba seksualinę). Šiai grupei taip pat priskirtini agresyvūs ir atstumti bendraamžių bei jau nusikaltę vaikai.

G. Kvieskienė (2003) nurodo, jog rizikos grupei priskiriami vaikai:

- kurie atliko bausmę auklėjimo ir drausmės institucijose arba kuriems bausmės vykdymas atidėtas;

- vaikai, padarę teisės pažeidimų, fiksuotų vidaus reikalų institucijose;

- vaikai, turintys pedagoginių nuobaudų, fiksuotų mokyklos dokumentuose;

- vaikai, turintys pedagoginių nuobaudų, fiksuotų ugdymo įstaigos dokumentuose;

- vaikai, turintys asocialaus elgesio požymių tėvų prašymu ir klasės vadovo pritarimu;

- vaikai, gyvenantys ypač sunkiomis materialinėmis sąlygomis, kurios gali skatinti deviantiškumą;

- beglobiai, vaikataujantys, šiukšlynų, disfunkcinių šeimų vaikai;

- vaikai, patyrę ar patiriantys prievartą (Kvieskienė, 2003, p. 168-169).

Šie vaikai paprastai mokykloje kelia labai daug problemų, nes nepaklūsta arba laužo taisykles, demonstruoja agresyvų elgesį kitų vaikų atžvilgiu, kartais net didžiuojasi savo pažeidimais ir nuobaudomis. Juos lengva pastebėti ir atpažinti, tačiau sunku koreguoti netinkamą jų elgesį, dažniausiai reikalinga kompleksinė pagalba ne tik vaikui, bet ir šeimai, ugdytojams.

Rizikos grupei priklausančius vaikus S. Ignatovičienė ir R. Žukauskienė (1999) skiria į „gatvės“ ir asocialius vaikus. „Gatvės“ vaikams gali būti priskiriami vaikai, kurie neturi kur gyventi, apleisti, patyrę prievartą arba tie, kurių ryšiai su šeima nėra tvirti. S. Ignatovičienė ir R. Žukauskienė (1999) „gatvės“ vaikais laikos tris vaikų grupes:

1. Pirmai grupei priskiriami gyvenantys gatvėje, bet palaikantys ryšius su savo šeima vaikai;
2. Antrajai grupei priskiriami vaikai gyvenantys ir dirbantys gatvėje, tačiau nepalaikantys pastovaus ryšio su šeima ir šiuos ryšius vertina negatyviai;
3. Trečia grupė – vaikai gyvenantys gatvėje savarankiškai ir neturintys jokių kontaktų su šeima.

„Gatvės“ vaikai dažnai linkę nusikalsti, vartoja alkoholį, narkotines, psichotropines medžiagas, užsiima prostitucija. Dėl prastų gyvenimo sąlygų ir nepilnavertės mitybos tokie vaikai dažnai serga, sutrinka jų augimas (Ignatovičienė, Žukauskienė, 1999). Anot autorių, užsienio mokslininkai siūlo kitokį gatvės vaikų skirstymą:

1. Vaikai, paliekantys namus dėl konflikto, susvetimėjimo, griežtų, nepakeliamų šeimos santykių;
2. Tėvų atstumti ar kitaip paskatinti palikti namus vaikai;
3. Vaikai, kuriuos atstumia pati visuomenė (Ignatovičienė, Žukauskienė, 1999, p.4).

Asocialūs vaikai apibūdinami kaip nesilaikantys visuomenėje priimtų elgesio normų, linkę nusikalsti. Šie vaikai dažnai agresyvūs, nesąžiningi, amoralūs. Asocialūs vaikai nevisuomeniški, abejingi arba kenkiantys visuomenei, jiems būdingas menkavertiškumo jausmas, menki socialiniai interesai, negebėjimas ir nenoras bendrauti su kitais, nepritampantys grupėje, nemokantys bendradarbiauti.

L. Taroza (1998) skiria šias vaikų socialinės rizikos grupes:

1. nelankantys mokyklos;
2. bėgantys iš namų;
3. sunkiai auklėjami;
4. „nusiteikę“ prieš suaugusiuosius, dažniausiai prieš artimuosius (Taroza, 1998).

Tokio vaikų netinkamo elgesio priežastys dažniausiai glūdi šeimoje. Tai gali būti nepakankamas dėmesys vaikui, jo problemoms, skurdas ir nepriteklis, verčiantis vaikus patiems pasirūpinti savo poreikiais, todėl vaikai dažnai bėga iš namų, vagiliauja. Netinkamas šeimos narių elgesys skatina vaikus elgtis panašiai, bėgti iš namų, užsiimti netinkama veikla. Mokyklos nelankymas gali būti susijęs su vaiko patiriamomis patyčiomis dėl šeimos socialinės padėties, patiriamų mokymosi sunkumų, vaiko socialinių gebėjimų stokos. Lietuvoje vykdomos įvairios „iškritusių“ iš mokyklos mokinių gražinimo programos, tačiau reikia ilgo, nuoseklaus specialistų darbo gražinant vaikus į mokyklą. Pyktis ir agresija artimų žmonių atžvilgiu gali būti susiję su netinkamu auklėjimu šeimoje, bendravimo stoka, prievarta, smurtu, smurtinėmis bausmėmis.

Dažnai vaikai, augantys socialinės rizikos šeimose, yra linkę į delinkventinį elgesį. Delinkventinio elgesio veiksniai šeimoje, pasak L. Abromaitienės (2008), yra motiniškos globos trūkumas ar atskyrimas nuo motinos, prievarta, smurtas.

Rizikos grupės vaikams dažnai priskiriami specialiujų ugdymosi poreikių turintys ir neįgalūs vaikai. Pastebėta, jog šie vaikai dažnai yra pasyvesni, negatyviau vertina savo savijautą, jiems būdingas padidėjęs nerimastingumas, menkas pasitenkinimas savo klase, mokykla, jie dažniau išgyvena stresą, patiria socialinę atskirtį klasėje, dažnai žemos savivertės (Ališauskas, 2003). Specialiujų ugdymosi poreikių turintys vaikai dažnai susiduria su įvairiomis socialinėmis

problemomis, jiems dažnai sunku susirasti draugų, bendrauti. Šie vaikai daug rečiau patiria sėkmę dėl savo individualių fizinių ir/ar psichinių savybių (Hallahan, Kauffman, 2003; Ališauskas, 2007).

Rizikos grupei dažnai priskiriami delinkventiniu elgesiu pasižymintys vaikai. 2004 m. atliktame tyrime „Delinkventai Lietuvos mokyklose“ išskiriami požymiai, kuriuos mokytojai priskiria delinkventiniam elgesiui:

- Neleistinas fizinės jėgos panaudojimas;
- Svetimo turto prievartavimas;
- Alkoholio, narkotikų ir kitokių kvaišalų vartojimas;
- Rūkymas;
- Keikimasis;
- Piktybiškas mokyklos turto gadinimas;
- Nesimokymas, pamokų praleidinėjimas;
- Šiurkštus elgesys su kitais mokiniais;
- Nemandagus elgesys su mokytojais;
- Bendros elgesio charakteristikos (agresyvūs, grubūs, pikti ir pan.) (Abromaitienė, 2008, p. 8).

Tokie mokiniai patenka į mokyklos rizikos grupę, su jais dirba socialiniai pedagogai, psichologai ir kt. specialistai.

A. Juodeikaitė, I. Leliūgienė (2005) užsienio ir Lietuvos autorių pateiktus rizikos grupių vaikų apibūdinimus sugrupavo pagal 4 aspektus:

1. Edukacinis:

- Nemotyvuoti, specialiųjų poreikių turintys, nuolat praleidinėjantys pamokas arba visai mokyklos nelankantys vaikai.
- Vaikai, tradiciškai nemėgstami mokytojo ir mažiausiai sulaukiantys iš jų simpatijų bei tolerancijos.

2. Socialinis:

- Jauni žmonės, savo elgesiu ignoruojantys visuomenėje priimtas dorovines normas, didžiąją savo laiko dalį praleidžiantys gatvėje arba nuolat joje gyvenantys, silpnai arba visai nepalaikantys ryšių su savo šeima.
- Beglobiai (gatvės) vaikai, asocialiose, nedarniose arba nepilnose šeimose gyvenantys vaikai, nuolat patiriantys psichologinę, fizinę arba seksualinę prievartą, taip pat agresyvūs ir bendraamžių atstumti vaikai bei vaikai, kurie jau yra padarę smulkių prasižengimų arba nusikaltimų.

3. Visuomenės sveikatos:

- Vaikai, pasižymintys nuolat pasikartojančiu asocialiu, agresyviu bei įžūliu elgesiu.
- Vaikai, genetiškai paveldėję savo tėvų ligas, sukeliančias rimtų sveikatos problemų.

4. Teisinis:

- Vaikai, kurių elgesys neatitinka visuomenės normų, t. y. turintys elgesio problemų klasėje, nelankantys mokyklos, konfliktuojantys su kitais vaikais arba tėvais, elgetaujantys, vagiantys arba priklausantys įvairioms gaujoms, užsiimančioms nusikalstama veikla, vaikai (Juodeikaitė, Leliūgienė, 2005, p. 44).

Toks rizikos grupės vaikų grupavimas iš dalies padeda nustatyti, daryti prielaidas dėl rizikos veiksnių atsiradimo priežasčių, išplečia rizikos grupės vaikų sampratą ir iš dalies padeda kompleksiščiau pažvelgti į darbo su šiais vaikais galimybes, numatant darbo kryptis.

G. Kondrotaitė (2006), tyrinėjusi socialinės rizikos šeimas, teigia, jog rizikos grupei priskiriamų vaikų sampratą jungia du pagrindiniai bruožai – šių vaikų elgesys neatitinka įprastų visuomenės normų ir jie dėl to išgyvena nuolatinę riziką. Be to, tokie vaikai neretai linkę į antisocialų, delinkventišką elgesį (Kondrotaitė, 2006, p. 58).

Rizikos grupės vaikai skirstomi ir grupuojami į įvairias grupes: patyrę smurtą, prievartą, augantys alkoholikų, asocialiose šeimose ir kt., tačiau jiems visiems būdingi tam tikri bruožai, elgesio ypatumai, reikalaujantys pedagoginės, psichologinės ir socialinės pagalbos.

1.3. Rizikos grupės vaikų socialinė, psichologinė ir pedagoginė charakteristika

S. Ignatavičienė ir R. Žukauskienė (1999) išskiria 10 rizikos grupės vaikams būdingų bruožų:

1. Vaikai netinkamai elgiasi su kitais: būna nedrausmingi, nemandagūs, įžūlūs su suaugusiais.
2. Vaikai nepasitiki savimi, dėl to yra greitai įsižeidžiantys, reaguoja į kiekvieną pastabą keiksmazodžiais, muštynėmis.
3. Jaučia baimę, nerimą ir yra nervingi.
4. Vaikų žodynas skurdus, kalba primityvi, vartoja daug keiksmazodžių, grasina, prasivardžiuoja.
5. Turi įvairių mokymosi sunkumų, žema mokymosi motyvacija, praleidinėja pamokas arba iš viso nustoja lankyti mokyklą.
6. Linkę meluoti, apgaudinėti, kurti įvairias pramanytas istorijas, kad gautų naudos, sukeltų užuojautą ar išvengtų bausmės.
7. Gerai orientuojasi įvairiose socialinėse situacijose, yra apsukrūs, siekiantys naudos sau.

8. Būdingas interesų siaurumas. Pagrindinė vertybė tokiems vaikams – pinigai. Noras turėti pinigų priveda prie elgetavimo, nusikaltimų.
9. Nepasitiki suaugusiais, yra įtarūs, negerbia ir niekina pedagogus, jaučiančius jiems gailestį ar panieką.
10. Dažnai šių vaikų nestabili psichika, jie nevaldo savo emocijų, greitai supyksta, tampa agresyvūs (Ignatovičienė, Žukauskienė, 1999).

Rizikos grupės vaikai yra prisitaikę išgyventi sudėtingomis, jiems nepalankiomis sąlygomis, tačiau trūkstant patirties ir socialinių gebėjimų spręsti problemas, konfliktus kartais tai pasireiškia visiškai nepriimtiniu, neadekvačiu elgesiu. Žinant rizikos grupės vaikams būdingus bruožus, lengviau juos identifikuoti ir kuo greičiau teikti pagalbą, sėkmingiau modeliuoti pagalbos teikimo būdus, metodus, pasirinkti vaikams priimtinas pagalbos formas siekiant pozityvių pokyčių.

Pasak M. Pileckaitės – Markovienės ir T. Lazdausko (2007), vaikai iš socialinės rizikos šeimų dažnai neįgyja socialiai priimtinių problemų sprendimų įgūdžių. Tokiose šeimose tėvai dažnai nėra pavyzdys formuojant įgūdžius arba neatpažįsta tinkamo elgesio ir jo nepaskatina. Taip vaikams modeliuojamas netinkamas elgesys arba vaikas sulaukia negatyvaus dėmesio, kuris yra labai svarbus vaikui, kuris stokoja dėmesio šeimoje. Socialinės rizikos šeimose dažnai vyrauja prievartinės, baudžiančios ir žeminančios vaiką auklėjimo priemonės. Tokie santykiai šeimoje tiesiogiai veikia vaikų pažangumą bei elgesį.

Vaikai, netekę tėvų globos, pasižymi tam tikrais elgesio bei asmenybės ypatumais. Šiems vaikams būdinga nepakankama intelektualinė raida, kuri gali pasireikšti pažintinių procesų formavimosi sutrikimais, silpna atmintimi bei mąstymu, dėmesio problemomis, kas gali sąlygoti mokymosi sunkumus mokykloje. Didžiausia dalis vaikų patiria emocinius sunkumus, kurie pasireiškia padidėjusiu nerimu, emocine įtampa, psichiniu nuovargiu, emociniu stresu, padidėjusiu agresyvumu, ūmumu, depresija ir t.t. (Pileckaitė – Markovienė, Lazdauskas, 2007, p. 59). Vaikai dažnai turi bendravimo su bendraamžiais sunkumų: kartais linkę į izoliaciją, o kartais demonstruoja žiaurų elgesį kitų vaikų atžvilgiu.

Vaikai, kurių tėvai yra priklausomi nuo alkoholio dažnai neadekvačiai elgiasi, jiems būdingas žemas savęs vertinimas, yra socialiai uždari, turi psichologinių ir socialinės adaptacijos sunkumų, patiria nerimą (Leliūgienė, 2005, p. 32). Vaikai, augantys socialinės rizikos šeimose turi labai žemą savivertę, nelaiko savo poreikių svarbiais ir net nesitiki, kad jie būtų patenkinti, neturi tinkamų socialinių įgūdžių (Individualus ir grupėje rizikos grupės vaikų ir paauglių psichologinis konsultavimas, 2005-2007).

Pradėję lankyti mokyklą, probleminių šeimų vaikai dažnai iš karto atsiduria blogesnėje padėtyje nei jų bendraamžiai. Tokie vaikai ateina į mokyklą blogiau pasiruošę mokymuisi. Socialinės rizikos šeimų vaikai daug dažniau atsilieka moksle, stokoja mokymosi motyvacijos,

dažnai bėga iš pamokų. Galima daryti prielaidą, jog nesėkmės moksle, šiltų santykių klasės kolektyve stoka yra vienas iš veiksnių, kuriam esant greičiau atsiranda bei vystosi įvairūs elgesio nukrypimai.

Rizikos grupės vaikai daug sunkumų patiria mokymo įstaigose. Pradėję lankyti mokyklą jie dažnai išsiskiria iš bendraamžių nepakankamu pasiruošimu mokyklai. Jiems gali prasčiau sektis, mokykloje patiria nesėkmes, mokymosi pasiekimai prasti, dėl to atsiranda mokymosi motyvacijos stoka, nenoras eiti į mokyklą, mokykloje jaučiasi nesaugūs, prastai lanko, nedalyvauja mokyklos veikloje (Žiulytė, Pipko, 2008). Šios autorės išskiria pagrindines psichologines rizikos grupės mokinių ypatybes, tai – nusivylimas mokykla, mokytojais, mokymuisi, negebėjimas priimtinu būdu paprašyti pagalbos, pyktis ir agresija žlugdančiai situacijai ir joje dalyvaujantiems asmenims, pasiekimų bei pastangų atsisakymas ir kt. (Žiulytė, Pipko, 2008, p.29). Pikti, agresyvūs, netinkamai besielgiantys vaikai dažniausiai sulaukia neigiamo aplinkinių vertinimo ir neigiamos nuostatos jų atžvilgiu, kuri skatina menką šių vaikų savivertę.

M. Leliūgienė (2005) apibendrinama Lietuvos ir užsienio autorių teiginius bei remdamasi savo patirtimi, sudarė rizikos grupei priklausančių vaikų bruožų lentelę. Autorė išskiria šiuos bruožus:

1. vaikai jaučiasi kitokie;
2. jiems sunku atsipalaiduoti, juokauti;
3. yra per daug atsakingi arba visai neatsakingi;
4. turi bendravimo sunkumų;
5. meluoja;
6. impulsyvūs, nieško alternatyvios veiklos ir nesprendžia galimų padarinių;
7. sunkiai siekia tikslo;
8. ieško pateisinimų ar pritarimų; negali susikaupti;
9. pavydūs;
10. priešiški;
11. agresyvūs sau arba kitiems;
12. nepasitiki savimi;
13. turi blogų įpročių,
14. nemyli arba nekenčia savo tėvų;
15. praradę viltį būti mylimi ir reikalingi;
16. turi mokymosi sunkumų ir pan.

Autorės išskirti rizikos grupės vaikų bruožai leidžia geriau pažinti ir suvokti šių vaikų elgesio, bendravimo ypatumus, numatyti vaiko elgsenos modelius įvairiose situacijose ir juos iš

anksto koreguoti. Taip pat galima įtarti, su kokios problemomis susiduria vaiko šeima ir planuoti kompleksinę pagalbą tiek vaikui, tiek jo šeimai.

Tuo tarpu vaikai iš sveikos šeimos pasižymi priešingomis savybėmis – yra laimingi, draugiški myli savo tėvus, gerai save vertina, pasitiki savimi ir pan. (Leliūgienė, 2005, p. 33).

Literatūroje yra daug rizikos grupės vaikų apibūdinimų, klasifikacijų. Rizikos grupei priskiriami vaikai skirstomi, grupuojami įvairiais aspektais, tačiau pagrindiniai šios grupės bruožai – netinkamas, nepriimtinas elgesys, neigiami charakterio bruožai, silpni socialiniai įgūdžiai arba jų nebuvimas, emocinės ir psichologinės problemos.

1.4. Paslaugos, teikiamos rizikos grupės vaikams

Valstybės vaiko teisių ir apsaugos įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nurodo, kas ir kokią pagalbą teikia socialinės rizikos grupės šeimoms ir jose augantiems vaikams:

1. Savivaldybės administracijos padaliniai nustato, kokių socialinių paslaugų ir pagalbos reikia šeimai, jas organizuoja ir teikia.
2. Socialiniai darbuotojai, nevyriausybinės organizacijos, krizių centrai, šeimos centrai, vaikų dienos centrai ir kitos su vaiko teisių apsauga susijusios organizacijos bei įstaigos.
3. Socialiniai darbuotojai informuoja ir konsultuoja socialinės paramos klausimais, teikia socialinių įgūdžių ugdymo ir palaikymo paslaugas, teikiama socialinė bei psichologinė pagalba (http://vaikoteises.lt/lt/vaiko_teisiu_apsauga/socialines_rizikos_seima/rizika.html).

Socialinių paslaugų įstatymas (2006) reglamentuoja socialinių paslaugų teikimą ne tik socialinės rizikos šeimoms, tačiau užtikrinamos socialinės paslaugos ir šeimoje augantiems vaikams: „socialinės paslaugos socialinės rizikos vaikui, likusiam be tėvų globos vaikui teikiamos kuriant saugią ir sveiką vaiko ugdymosi ir vystymosi aplinką, formuojant savarankiško gyvenimo įgūdžius, atkuriant, palaikant ir stiprinant socialinius ryšius su šeima, artimaisiais, visuomene ir organizuojant su švietimu ir ugdymu suderintą pagalbą bei išnaudojant visas galimybes, kad vaikas gyventų šeimoje“ (Socialinių paslaugų įstatymas, 2006, 18 str.).

Socialinė pagalba socialinės rizikos grupės šeimoms ir rizikos grupės vaikams gali būti:

emocinė – išklausymas, emocinis palaikymas, atjauta, pastangų įvertinimas;

informacinė – informacijos šaltinių nurodymas, konkrečios informacijos apie tai, kur kreiptis, kokia parama gali būti suteikta, kokie yra pagalbos būdai, kokios paslaugos ir kokiomis sąlygomis gali būti teikiamos, suteikimas;

realios situacijos įvertinimas – padėti šeimai suprasti, kokia yra reali jų buitinė ekonominė padėtis;

nuostatų, jausmų, vertybių įvertinimas – padėti šeimai įvertinti realią psichologinę situaciją;

konkrečiai – finansinė parama, pagalba atliekant konkrečius darbus – apsipirkimas, skalbimas, mokesčių mokėjimas, nuvežimas pas gydytoją ir kt. (Darbo su socialinės rizikos šeimomis metodinės rekomendacijos, 2003, 8). Socialinė pagalba priklauso nuo konkrečios šeimos situacijos, poreikių.

Ugdymo įstaigas lanko daug rizikos grupės mokinių, jos susiduria su įvairiais rizikos veiksniais. Socialinės rizikos veiksniai mokyklose (2012-2013 m. m. duomenimis):

1. Tabako vartojimas;
2. Patyčios ir smurtas;
3. Alkoholio vartojimas;
4. Mokyklos nelankymas;
5. Skurdas šeimoje;
6. Priklausomybė nuo kompiuterio;
7. Tėvų ir kitų šeimos narių nedarbas;
8. Emigracija ir imigracija;
9. Narkotinių ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimas (Šimaitis, 2013).

Kiekviena ugdymo įstaiga susiduria su vienokiais ar kitokiais rizikos veiksniais, todėl siekiant užtikrinti savalaikę, sistemingą ir visapusišką pagalbą rizikos grupės vaikams ir sumažinti socialinės rizikos veiksmus, ugdymo įstaigose dirbantys specialistai daro poveikį vaikų elgesiui, teikia individualią ir grupinę pagalbą, organizuoja socialinių įgūdžių ugdymo grupes.

Ugdymo įstaigos rengia ir įgyvendina įvairias prevencines programas (Alkoholio, tabako ir narkotikų vartojimo prevencijos, Patyčių prevencijos, Vaiko emocijų išraiškos kontrolės (VEIK) ugdymo programa, gyvenimo įgūdžių ugdymo programas ir kt. (žiūrėti 1 priedą)). Su mokiniais dirba socialiniai pedagogai, organizuodami įvairias veiklas, konsultuodami vaikus, jų tėvus (globėjus), kitus šeimos narius, padėdami spręsti vaikams ir jų šeimoms socialines problemas.

Su rizikos grupės vaikais dirba įvairios nevyriausybinių organizacijų, viešosios įstaigos (Psichologinės paramos ir konsultavimo centras, vaikų dienos centrai).

Psichologinės paramos ir konsultavimo centre organizuojami mokymai, individuali bei grupinė psichologinė/psichoterapinė ir socialinė pagalba. Centre dirba įvairūs specialistai: psichologai, psichoterapeutai, lektoriai, socialiniai darbuotojai, profesijos konsultantai bei jaunimo darbuotojai.

Šiuo metu Lietuvoje veikia 31 VO „Gelbėkit vaikus“ kuruojamas Vaikų dienos centras, kuriuose kasdien apsilanko iki 700 vaikų. Maltos ordino pagalbos tarnybos Vaikų dienos centrai veikia Vilniuje, Kaune, Marijampolėje, Šiauliuose, Žasliuose, N. Akmenėje, Kartenoje bei Kriaunose, juose kasdien apsilanko apie 200 vaikų. Vaikų dienos centruose dirba socialiniai pedagogai, savanoriai. Pagrindinės dienos centrų darbo kryptys: žalingų įpročių, smurto,

savižudybių prevencija; nemokamas vaikų maitinimas; pagalba ruošiant pamokas; vaikų saviraiškos ir meninių gebėjimų skatinimas; teisingų vertybinių nuostatų skiepijimas ir ugdymas ir kt. Vaikų dienos centrų veikla yra individualaus pobūdžio, todėl teikiamos paslaugos juose gali skirtis.

Lietuvoje daug dėmesio skiriama rizikos grupės vaikams. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija nuo 2014 m. pradėjo vykdyti programą „Rizikos grupės vaikai ir jaunimas“. Įgyvendinus programos „Rizikos grupės vaikai ir jaunimas“ priemones, Lietuvoje bus renovuota ir įsteigta daugiau vaikų dienos, atvirų jaunimo centrų, patobulintos specialistų, dirbančių su rizikos grupės vaikais ir jaunimu, kompetencijos (<http://www.socmin.lt/lt/seima-ir-vaikai/programa-rizikos-grupes-8j36.html>).

Apibendrinant galima teigti, jog Lietuvoje yra sukurta socialinės pagalbos teikimo sistema rizikos grupės vaikams, tačiau nors ir daug įvairių institucijų ir jose dirbančių specialistų teikia kompleksinę pagalbą rizikos grupės vaikams, tačiau pagalbos šiems vaikams problema išlieka ir yra aktuali, nes rizikos grupei priklausančių vaikų skaičius mažėja nežymiai, daugėja netinkamo elgesio ir įvairių priklausomybių apraiškų, vis daugiau vaikų nelanko mokyklų, daugėja vaikų padarytų nusikaltimų.

2. RIZIKOS GRUPEI PRIKLAUSANČIŲ VAIKŲ SAVIVERTĖS UGDYMAS

Šiame skyriuje bus šnekama apie savivertę, savigarbą ir kaip ją ugdyti.

2.1. Savivertės samprata

Savęs vertinimas arba savivertė yra plačiai tyrinėjami, nes daro didelę įtaką asmens psichinei sveikatai, tarpasmeniniam bendravimui, gebėjimui sėkmingai integruotis visuomenėje ir kurti sėkmingus socialinius ryšius. Kiekvienam žmogui svarbu pažinti save, t. y. pažinti ir suprasti savo charakterį, galimybes, silpnybes, suprasti kokį poveikį darome kitiems žmonėms, puoselėti teigiamą savojo Aš suvokimą. Savęs vertinimas yra teigiamas arba neigiamas Aš vaizdo vertinimas (Lekavičienė, Vasiliauskaitė, Antinienė, Almonaitienė, 2010, p. 63). Savivertė arba savęs vertinimas psichologijos žodyne apibūdinamas kaip „individo savęs paties, savo galimybių, savybių ir vietos tarp kitų žmonių vertinimas“ (Psichologijos žodynas, 1993, p. 263). Savęs vertinimas yra svarbiausia asmenybės charakteristika, jos branduolys. Mokiniai, save vertinantys teigiamai, paprastai pasiekia geresnių rezultatų (Petruolytė, 2003). Berns (2009) nurodo, jog savivertė yra savo tapatumo vertinimas. Kiti autoriai teigia, jog savivertė yra savo sugebėjimų, dorovinių savybių ir poelgių įvertinimas. Savivertė yra svarbus elgesio reguliuotojas ir nulemia žmogaus santykius su kitais žmonėmis, kaip žmogus reaguos į sėkmes ir nesėkmes (Leliūgienė, 2003b). Mruk teigia, jog savęs vertinimas tai ne tik supratimas gerai ar blogai žmogus ką nors daro, bet ir kokią reikšmę žmogus teikia tam, ką daro. Aukštą savivertę lemia tik savybių suvokimas, bet ir tikėjimas jų vertingumu (iš Lekavičienė, Vasiliauskaitė, Antinienė, Almonaitienė, 2010, p. 64). Žemą savivertę tiesiogiai įtakoja problemos šeimoje.

Vaiko savivertės ugdymuisi didžiausią įtaką daro suaugusiųjų vertinimai, nes vaikas pats savęs vertinti dar nemoka. Augdamas, kaupdamas individualią patirtį, vaikas išmoksta vertinti savo veiksmus ir elgesį. Jei vaikas auga nepalankioje socialinėje aplinkoje, kurioje jis suaugusiųjų yra vertinamas neadekvačiai, savivertės formavimosi procesas sutrinka. Pasak I. Leliūgienės (2003b), „neadekvatus savęs vertinimas deformuoja asmens vidinį pasaulį, iškraipo jo motyvacinę ir emocinę sferas ir tuo pačiu trukdo harmoningam asmenybės vystymuisi“ (Leliūgienė, 2003b, p. 221). Neadekvatus savęs vertinimas gali būti pernelyg žemas arba pernelyg aukštas. Neteisinga savivertė gali paskatinti neadekvatų elgesį įvairiose situacijose.

Pradėjęs formuotis kūdikystėje, vaiko savęs vertinimas toliau ugdomi darželyje, mokykloje. Daug įtakos savęs vertinimo formavimuisi turi bendraamžiai, taip pat suaugusieji, kurie yra svarbūs vaiko gyvenimo dalyviai: tėvai, mokytojai, treneriai ir kt. Dažnas neigiamas bendraamžių vertinimas, menkinimas, patyčios formuoja žemą savivertę. Yra pastebėta, jog mokiniai, kurie

žemina kitus ir mokiniai, patys patiriantys pažeminimus, turi pasitikėjimo ir savivertės problemas (Robichaud, 2007).

Savęs vertinimas yra susijęs su savigarba. Pasak R. Lekavičienės ir kt.(2010), neigiamas savęs vertinimas susijęs su žema savigarba, o teigiamas – su aukšta. Savigarba – tai pagarbos pačiam sau jausmas, pasitikėjimas savimi (Lekavičienė ir kt., 2010). Pasitikėjimas savimi tiesiogiai priklauso nuo pasiekimų. Mokinio, kurio mokymosi pasiekimai žemi, blogi mokymosi rezultatai, savigarba sumažėja. Taip pat sumažėja pasitikėjimas savimi, savo galiomis ir gebėjimais. Tai dažnai pasireiškia probleminiu, netinkamu elgesiu, vaikas greičiau pasiduoda neigiamai bendraamžių įtakai, ieško kitų, dažnai visuomenėje nepriimtinių užsiėmimų, bandydamas susigrąžinti savigarbą (Žiulytė, Pipko, 2008).

R. Lekavičienė ir kt. (2010) teigia, jog savigarbos lygis atspindi bendravime. Savigarbos lygį (aukštą ar žemą) atitinka bendravimo stilius, kalbėjimo būdas. Asmenys, turintys aukštą savigarbą, bendrauja atvirai, užtikrintai, žodynas platus, kalba tvirtai, neabejodami. Žmonės, turintys žemą savigarbą, nepasitikintys savimi, dažnai bendraudami su kitais jaučiasi bejėgiai, jiems būdinga suglebusi laikysena, gestų gausa, kalba neryžtinga, dažnai pastebimi prieštaravimai. Tokie žmonės patys save kritikuoja, kad nekritikuotų kiti. Su žemu savęs vertinimu ir žema savigarba susijęs nusikalstamumas, žalingi įpročiai (Lekavičienė, Vasiliauskaitė, Antinienė, Almonaitienė, 2010).

Nuo savęs vertinimo, savigarbos priklauso asmens gebėjimas kurti tarpasmeninius santykius, sėkmingai integruotis į visuomenę ir darbinį gyvenimą.

Ugdymas vaikystėje nebūtų galimas be ugdytojų. L. Jovaiša (2001) išskiria svarbiausius ugdytojus:

tėvas, motina, auklėtojas, mokytojas, dėstytojas, dvasininkas. Psichologai sutinka, kad ugdymui vaikystėje didžiausią reikšmę turi šeima. Šiam procesui turi įtakos tai, kad ilgą laiką vaikams buvę pagrindiniai ugdytojai - šeima ir bendraamžiai – nepatenkina psichologinio saugumo poreikio. Ryškėjanti tendencija tarp vaikų - mirties baimė, kuri dabar keičia į baimę gyventi – bijojimas ir netgi nenorėjimas gyventi, tą liudija vaikų savižudybės.

Savivertė arba savęs vertinimas yra asmenybės formavimosi pagrindas. Nuo to, kokia žmogaus savivertė, priklauso jo gebėjimas prisitaikyti visuomenėje, emocinė būseną, bendravimas su kitais žmonėmis ir aplinkiniu pasauliu. sėkmingumas. Savivertė turėtų būti adekvati, nei pernelyg aukštą (pervertinta), nei pernelyg žema. Neadekvati savivertė (tiek per aukštą, tiek per žemą) gali turėti sąveiką su kitomis psichologinėmis problemomis.

2.2. Savivertės ugdymas dirbant su rizikos grupės vaikais

Kaip jau buvo minėta, savęs vertinimas, savivertė pirmiausia formuojasi šeimoje. Harmoningoje šeimoje vaikams yra palankios sąlygos augti, nes yra patenkinamos vaiko biologinės ir psichologinės reikmės. Harmoninga arba sveika šeima, pasak M. Pileckaitės – Markovienės ir T. Lazdausko (2007), tokia šeima, kurioje yra hierarchinė valdžios struktūra, aiškios taisyklės, stipri tėvų sąjunga, geri tarpusavio santykiai, nepažeistos ribos tarp kartų (Pileckaitės – Markovienės, Lazdauskas, 2007, p. 8).

Kitokia situacija, kai kalbama apie rizikos grupės vaiką. Šiems vaikams būdingas neadekvatus savęs vertinimas (dažniau pernelyg žemas), todėl svarbu nuo pat ankstyvosios vaikystės teikti pagalbą, siekiant išvengti įvairių asmenybės vystymosi problemų ar sutrikimų.

Vaiko savivertė, kaip teigia Maria G. R. Robichaud (2007), pradeda formotis jau kūdikystėje, nes jau tada tėvai skleidžia atsakomąsias reakcijas į kūdikio elgesį (jei gerai valgo, ar gerai miega – geras kūdikis, jei ne – sunkus kūdikis). Savivertė formuojama pasisekimais, t. y. patyrus sėkmę. Kartais pasisekimai nepriklauso nuo vaiko gabumų, o nuo būdų ir strategijų kaip tai atlieka. Ugdant savivertę tėvų vaidmuo yra pats svarbiausias. Siekiant ugdyti vaiko pasitikėjimą savimi, formuoti teigiamą savęs vertinimą, tėvai turėtų padėti vaikui atrasti stipriąsias savo puses ir išmokyti jį tuo naudotis (Maria G. R. Robichaud, 2007).

Bae M. (2013) teigimu šeimų, kuriose nėra sudaromos galimybės emociškai tobulėti ir išsiugdyti teigiamą požiūrį į save, vaikams reikalinga specialistų pagalba. Maria G. R. Robichaud (2007) pažymi, kad siekdami suformuoti teigiamą vaiko „savęs matymo“ lauką, šie specialistai privalo:

1. skatinti vaikus užsiimti tam tikromis veiklomis;
2. pabrėžti pasiekimus ir pastebėti klaidas ne tam, kad nubausti, bet išmokyti jų nekartoti;
3. žvelgti į klaidas kaip į mokymosi etapus, kaip į progą vaiką pastūmėti į priekį. (skatinti bandyti dar kartą);
4. nuolat pagirti;
5. vengti kritikos ir nuvertinamųjų epitetų;
6. įtraukti vaikus į grupines veiklas;
7. nuolat domėtis vaikų savijauta;
8. padėti vaikams atlikti namų ruošos darbus bei mokykloje paskirtas užduotis (namų darbus);
9. leisti vaikams išreikšti kūrybingumą ir emocijas tinkamu elgesiu;
10. negailėti su vaikais praleisto laiko ir jiems rodomos meilės ir kt.

Laikantis šių rekomendacijų padėsime vaikams suformuoti teigiamą, adekvatų savęs vertinimą kuris gali įtakoti vaiko mokymosi motyvaciją, pasitikėjimą savo galimybėmis, padės prisitaikyti įvairiose gyvenimo situacijose.

Be to, kiekvienas specialistas dirbantis su rizikos grupei priskiriamais vaikais, privalo suvokti, jog sėkminga socialinė vaikų raida priklauso nuo visavertės emocinės raidos. Rizikos grupės vaikai, ypač iš socialinės rizikos šeimų, negaudami teigiamų emocinių pastiprinimų, gali turėti žemą savivertę. Aukštą savivertę mokykloje padės išsiugdyti sėkminga adaptacija ir integracija į bendraamžių grupę, pasiekimai ne tik moksle, bet įvairioje neformalioje veikloje (Radzevičienė, 2006, p. 104).

Ankstyvajame ikimokykliniame amžiuje emocinė raida gali būti skatinama sensorine, taktiline, girdimąja, regimąja, kinestetinėmis sistemomis (Radzevičienė, 2006). Pasak L. Radzevičienės (2006), šių sistemų stimuliacija sėkmingai taikoma vaikų, turinčių elgesio ir emocijų sutrikimų, psichoemocinei raidai skatinti, plečia vaiko socialinę, emocinę patirtį, ugdo bendravimo įgūdžius (Radzevičienė, 2006, p. 104).

Po šeimos mokykla yra pagrindinė vaiko socializacijos aplinka. Aukštą savivertę mokykloje padės išsiugdyti sėkminga adaptacija ir integracija į bendraamžių grupę, pasiekimai ne tik moksle, bet įvairioje neformalioje veikloje.

Pasak M. Robichaud (2007), vaikystėje normos, vertybės ir nuostatos veikia šeima, o pradėjus lankyti mokyklą – pradeda vyrauti bendraamžių normos, vertybės ir nuostatos. Vaikui nebe tiek svarbus šeimos, mokytojų, kitų suaugusiųjų žmonių vertinimas, kiek didžiulę reikšmę, ypač paauglystėje, turi bendraamžių įvertinimas.

Visų pirma, mokykloje siūloma ugdyti mokinių socialinius įgūdžius (Robichaud, 2007). Tiek Lietuvos, tiek užsienio autoriai nurodo įvairias socialinių įgūdžių ugdymo programas, kurios nesunkiai pritaikomos mokyklose. Lietuvos mokyklose įgyvendinama gana daug įvairių socialinių įgūdžių lavinimo, prevencinių programų (1 priedas). Robichaud (2007) nurodo, jog sėkmingam savivertės ugdymui mokykloje be socialinių gebėjimų ugdymo svarbu skatinti vaikų draugystės ryšius, suaugusiajam kurti su vaiku abipusiu pasitikėjimu grįstus santykius bei skatinti priklausymo mokyklai jausmą.

Labai svarbu organizuoti vaikų socialinį emocinį ugdymą. Socialinis emocinis ugdymas literatūroje apibrėžiamas kaip procesas, kurio metu įgyjamos žinios, nuostatos ir įgūdžiai savo emocijų suvokimo ir valdymo, pozityvių tikslų išsikėlimo ir pasiekimo, pozityvių santykių su kitais kūrimo ir palaikymo, tinkamų tarpasmeninių santykių situacijų valdymo bei atsakingų sprendimų priėmimo srityse. Tai gebėjimas dirbti su kitais, produktyviai mokytis, atlikti svarbiausius vaidmenis šeimoje, bendruomenėje, darbinėje aplinkoje (Valantinas, 2009). Lietuvoje veikia 4 emocinio ugdymo programos, kurios yra pritaikytos mūsų ugdymo įstaigoms. Tai programa „Žipio draugai“ – ankstyvosios prevencijos ir socialinio emocinio ugdymo programa 5-7 metų vaikams, siekianti geresnės emocinės vaikų savijautos ir padedanti įgyti gebėjimų įveikti socialinius bei emocinius sunkumus; „Antras žingsnis“ – socialinių gebėjimų ugdymo programa 1-4 klasių

mokiniams, padedanti retinti agresyvaus elgesio apraiškas, mokanti vaikus susitvarkyti su savo jausmais, atsispirti norui elgtis impulsyviai, spręsti konfliktus, problemas, suprasti savo elgesį; *Lions Quest* programa „Paauglystės kryžkelės“ – nuosekli visapusiška mokinių gyvenimo įgūdžių ugdymo programa, skirta mokiniams nuo 5 klasės, ja siekiama padėti ugdyti socialines emocijas kompetencijas, svarbiausius gyvenimo įgūdžius, tvirtą charakterį, pilietinį aktyvumą; „Olweus“ – patyčių ir kitokio asocialaus elgesio apraiškų retinimo programa, kuria siekiama mokyti visą mokyklos personalą atpažinti, pastebėti patyčias ir tinkamai į jas reaguoti, spręsti patyčių atvejus, lavinti konfliktinių situacijų sprendimo gebėjimus, keisti nuostatas į patyčias kaip reiškinių (Šimaitis, 2013, Valantinas, 2009). Socialinio emocinio ugdymo metu įgyjamos šios tarpusavyje susijusios kompetencijų sritys: savimonės, savitvardos, socialinio sąmoningumo, bendravimo ir atsakingo sprendimų priėmimo. A. Valantinas (2009), apibendrinamas užsienio šalių patirtį, nurodo socialinio emocinio ugdymo svarbą mokiniams. Teigiama, jog sėkmė ne tik mokykloje, bet ir tolimesniame gyvenime lydi tuos, kurie:

- realistiškai vertina save ir savo galimybes (savimonė);
- tinkamai valdo savo jausmus ir kontroliuoja savo elgesį (savitvarda);
- tiksliai interpretuoja socialinės aplinkos ženklus (socialinis sąmoningumas);
- veiksmingai sprendžia tarpasmeninius konfliktus (bendravimo gebėjimai);
- priima gerus sprendimus, susidūrę su kasdieniniais sunkumais (atsakingas sprendimų priėmimas) (Valantinas, 2009, p. 3).

Yra parengta daug įvairių programų ir rekomendacijų, kaip dirbti su rizikos grupės vaikais, ugdant jų socialinius įgūdžius, pateikiamos įvairios strategijos, technikos, metodai, praktinės metodinės rekomendacijos (Vosyliienė, 2009; Juodaitytė, 2003; Misiukevičienė, Putauskienė, 2009; Žiulytė, Pipko, 2008 ir kt.). Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras (2009) parengė ir išleido Socialinių įgūdžių ugdymo vadovą, skirtą pradinį klasių mokinių socialinių įgūdžių ugdymui.

Pasak G. Kvieskienės (2005), šeima, bendruomenė, mokykla ir bažnyčia kartu su kitomis neformaliojo ugdymo ir nevyriausybinėmis organizacijomis yra svarbiausios institucijos vaiko sėkmingai socializacijai (Kvieskienė, 2005).

Rizikos grupės vaikams reikia papildomos socialinės pedagoginės, psichologinės pagalbos, tikslinga organizuoti papildomas socializacijos, prevencines programas, mokyti bendrauti, konstruktyviai spręsti konfliktus, skatinti pasitikėjimą savimi. Vaikų savivertės ugdymas, mokymas save ir kitus vertinti adekvačiai – sėkmingos asmenybės formavimosi pagrindas.

3. VAIKŲ SAVIVERTĖS UGDYMO TYRIMAS

Šiame skyriuje atskleidžiamas tyrimas apie vaikų savivertės ugdymą ir jų emocinę būklę.

3.1. Tyrimo metodika

Tiriant vaikų savivertę ir jų emocinę būklę dienos centre, buvo svarbu išanalizuoti kokiais būdais ir kokiomis priemonėmis, centro darbuotojai užtikrina vaikų tobulėjimą.

Pasirinkti kokybinį tyrimą nulėmė tai, kad šis tyrimas leidžia tyrėjui suprasti tiriamųjų nuomonę ir suprasti, jų išgyvenimus. (R. Tidiklis, 2003).

Pasirinkta tyrimo strategija – atvejo analizė. Duomenų rinkimas organizuotas remiantis pusiau struktūruoto interviu metodu.

Duomenų rinkimo metodas. Tyrimui buvo pasirinktas pusiau struktūruotas interviu metodas. Pasak A. Telešienės (2008) remiamasi planu, kuriame numatomi konkretūs klausimai, tačiau tyrėjas gali užduoti ir klausimų, kurie iš anksto nebuvo suplanuoti.

Papildomi klausimai gali būti naudojami susidarius tam tikroms aplinkybėms, pvz.: kai apklausinėjama ir pastebima, kad klausimai neatskleidžia visų svarbių temų; kai apklausiamasis nepilnai arba visiškai nesupranta klausimo; jei apklausiamasis nenori atsakinėti į klausimus.

Interviu sudarė klausimai, susiję su tyrimu. Šie klausimai padės išsiaiškinti koku būdu X dienos centre vaikai įgauna teigiamos savivertės.

Duomenų apdorojimas. Tyrimo duomenų analizei atlikti buvo naudojamas atvejo analizės metodas. Šis metodas remiasi vieno pasirinkto atvejo tyrimu. Duomenys gaunami iš interviu su žmonėmis, kurie yra įtraukti į šį dienos centrą.

Tyrimo geografija. Tyrimas atliktas Kauno X dienos centre. Tai dieninė vaikų dienos praleidimo vieta, kur vaikai gali pavalgyti, nusiprausti, paruošti pamokas ir pažaisti. Vaikai nuolat keičiasi, tačiau neįtampa. Centre dirba 7 specialistai, kurie padeda vaikams.

Tyrimo imtis. Tyrimo populiaciją sudaro X dienos centro 8-10 metų vaikai.

Tyrimo dalyviai buvo atrinkti todėl, kad tyrimo dalyviai yra X dienos centro vaikai. Šie vaikai gali būti priskiriami rizikos grupei ir atsižvelgiant į tai pasirinkau 10 vaikų, kurie lankosi šiame centre.

Tyrimo etika. Informantams garantuotas konfidencialumas. Visi informantai tyrime dalyvavo savo noru. Informantai buvo perspėti dėl interviu įrašymo.

Tyrimo eiga.

1. Mokslinės literatūros analizė.
2. Pasiruošimas interviu.

3. Interviu vykdymas ir duomenų apdorojimas.
4. Pusiau struktūruotas interviu buvo atliktas 2015 m. gegužės mėn. Interviu gauti duomenys buvo analizuojami remiantis kokybiniu atvejo metodu. Analizė vyko tokiais etapais:
5. Manifestinių kategorijų išskyrimas remiantis „raktiniais“ žodžiais.
6. Kategorijų turinio skaidymas į subkategorijas.
7. Kategorijų/subkategorijų turinio elementų persidengimo identifikavimas.

Tyrimo instrumentas. Tyrime naudojami trys klausimų blokai.

Maria G. R. Robichaud (2007) pažymi, kad siekdami suformuoti teigiamą vaiko „savęs matymo“ lauką, šie specialistai privalo:

- skatinti vaikus užsiimti tam tikromis veiklomis;
- pabrėžti pasiekimus ir pastebėti klaidas ne tam, kad nubausti, bet išmokyti jų nekartoti;
- žvelgti į klaidas kaip į mokymosi etapus, kaip į progą vaiką pastūmėti į priekį. (skatinti bandyti dar kartą);
- nuolat pagirti;
- vengti kritikos ir nuvertinamųjų epitetų;
- įtraukti vaikus į grupines veiklas;
- nuolat domėtis vaikų savijauta;
- padėti vaikams atlikti namų ruošos darbus bei mokykloje paskirtas užduotis (namų darbus);
- leisti vaikams išreikšti kūrybingumą ir emocijas tinkamu elgesiu;
- negailėti su vaikais praleisto laiko ir jiems rodomos meilės ir kt.

Pirmuoju klausimų bloku buvo siekiama atskleisti ar X dienos centre vykdomas vaikų įtraukimas į įvairias veiklas, siekiant ugdyti jų teigiamą požiūrį į save. Išskirta **kategorija** (*įtraukimas į veiklas*) ir ją atskleidžiančios, respondentų atsakymais grindžiamos **subkategorijos** (*įvairūs čempionatai; užsiėmimai mergaitėms; namų darbų ruošą*). Teorinėje dalyje teigiama, kad vaikų įtraukimas į tam tikras veiklas yra vienas iš būdų padedančių formuoti sveiką vaikų savivertę (matyti save iš teigiamos pusės). Pirmąjį bloką sudarė šie klausimai:

1. Kokiomis veiklomis užsiimate vaikų dienos centre?
2. Kas padeda ruošti namų darbus?

Antrasis klausimų blokas buvo sudarytas siekiant išryškinti ar X vaikų dienos centre vaikai yra skatinami, motyvuojami ir ar centro darbuotojai skiria šiems vaikams pakankamai dėmesio. Bloką sudaro šie klausimai:

1. Kaip manai, kodėl centro darbuotojai giria tave už pasiekimus?
2. Kodėl bara (kritikuoja) už blogai atliktas užduotis?

3. Ar reikia daug laiko praleidi su centro darbuotojais? Kodėl?

Paskutiniuoju klausimų bloku atskleista, kad vaikai X dienos centre jaučiasi saugūs, prižiūrimi, jiems patinka bendrauti su kitais vaikais. Be to, būdami šiame centre vaikai išmoksta įvairių dalykų. Pastarąjį klausimų bloką sudaro šie klausimai.

1. Kaip jautiesi vaikų dienos centre? Papasakok plačiau.
2. Kokių dalykų dienos centre išmoksti?
3. Papasakok kiek turi centre draugų?

Buvo padaryti trys klausimų blokai su aštuoniais klausimais. Klausimai buvo parinkti neatsitiktinai, o pasiremiant Maria G. R. Robichaud vaiko „savęs matymo“ lauko principais.

3.2. Tyrimo duomenų analizė ir interpretacija

Pirmuoju klausimų bloku buvo siekiama atskleisti ar X dienos centre vykdomas vaikų įtraukimas į įvairias veiklas, siekiant ugdyti jų teigiamą požiūrį į save. Išskirta **kategorija** (*įtraukimas į veiklas*) ir ją atskleidžiančios, respondentų atsakymais grindžiamos **subkategorijos** (*įvairūs čempionatai; užsiėmimai mergaitėms; namų darbų ruošą*). Teorinėje dalyje teigiama, kad vaikų įtraukimas į tam tikras veiklas yra vienas iš būdų padedančių formuoti sveiką vaikų savivertę (matyti save iš teigiamos pusės). Pirmąjį bloką sudarė šie klausimai:

kokiomis veiklomis užsiimate vaikų dienos centre?

kas padeda ruošti namų darbus? (iš anksto nenumatytas klausimas kilęs tyrimo eigoje remiantis respondentų pateiktais atsakymais).

1 lentelė. Užsiėmimų organizavimas centre

Kategorija	Subkategorija	Ilustruojantis pavyzdys
Įtraukimas į veiklas	Įvairūs čempionatai	<i>„dalyvaujam fūlės rungtyne, ten su stalu tokiu reikia žaist“</i>
		<i>„visi varžomės žaisdami kortom“</i>
		<i>„krepšinio varžybos būna dažnai“</i>
	Užsiėmimai mergaitėms	<i>„panos eina į madų šou“</i>
		<i>„darom madų šou“</i>
		<i>„man labai patinka madų šou dalyvauti“</i>
	Namų darbų ruošą	<i>„kiekvieną dieną darom namų darbus“</i>
		<i>„reikia pamokas atlikti visada“</i>
		<i>„pirma padarom namų darbus, o tada žaidžiam“</i>

Pirmuoju bloko klausimu (*kokiomis veiklomis užsiimate vaikų dienos centre?*) išsiaiškinta, kad X vaikų dienos centre yra pasirūpinta vaikų įtraukimu į įvairias veiklas (žr. 1 lentelė). Taip pat pastebėta, kad dauguma iš šių veiklų yra grupinės (*futbolas, krepšinis*). Teorinėje darbo dalyje minima, kad grupinės veiklos padeda vaikams formuojant teigiamą „aš“ vaizdą. Taip pat organizuojamos kūrybingumą skatinančios veiklos (*madų šou*). Be to, šiuo klausimu atskleista, kad vaikai X dienos centre privalo atlikti namų darbus, kartu su jiems padedančiais specialistais. Tokio pobūdžio veikla (teorinėje darbo dalyje) taip pat vertinama kaip vienas iš vaiko savivertės ugdymo būdų. Atsižvelgiant į tai suformuotas antrasis bloko klausimas (*kas padeda ruošti namų darbus?*) (žr. 2 lentelė).

2 lentelė. Pagalba atliekant užduotis

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantis pavyzdys
Pagalbos šaltiniai atliekant namų darbus	Socialinė pedagogė	„padeda socialinė pedagogė“
		„su socialine kartu darom“
		„sockė padeda“
	Praktikantai	„ten ateina kažkokie vaikai iš universitetų“
		„studentai“
		„panos iš universiteto padeda“

Antrasis bloko klausimas parodė, kad X dienos centre vaikams teikiama pagalba atliekant mokykloje nurodytas užduotis (*namų darbus*). Svarbu paminėti, kad šio dienos centro darbuotojai į savo veiklą įtraukia praktikantus, o tai praplečia šio centro galimybes padėti kiekvienam iš centre besilankančių mokinių.

Apibendrinant, X vaikų dienos centre yra organizuojamos įvairios veiklos į kurias įtraukiami visi vaikai, o tai padeda jų pasitikėjimo savimi stiprinimui.

Antrasis klausimų blokas buvo sudarytas siekiant išryškinti ar X vaikų dienos centre vaikai yra skatinami, motyvuojami ir ar centro darbuotojai skiria šiems vaikams pakankamai dėmesio. Bloką sudaro šie klausimai:

4. ar centro darbuotojai giria tave už pasiekimus?
5. ar bara (kritikuoja) už blogai atliktas užduotis?
6. ar daug laiko praleidi su centro darbuotojais?

Respondentų pateikti atsakymai į antrojo bloko klausimus nulėmė kokybinių **kategorijų** suformulavimą: **kritika**, **motyvavimas** (vaiko teigiamų savybių atskleidimas), **laiko leidimas kartu**, bei jas atskleidžiančių subkategorijų sudarymą (žr. 3 lentelė).

3 lentelė. Emocinis vaikų skatinimas

Kategorija	Subkategorija	Ilustruojantis pavyzdys
Kritika	Vaikai nėra kritikuojami	„dažnai tai tikrai niekas ant mūsų nerėkia...nebent labai jau supyksta..“
		„tai, kad stengiasi gražiai paaiškinti“
Motyvavimas	Vaikai gauna tam tikrą paskatinimą	„visada gaunam čiulpinukų arba saldainių“
		„socialinė atneša saldainių, jeigu ką gero padarom“
		„labai gražiai kalba apie mus darbuotojos...visada ką nors gero pasako...“
Laiko leidimas kartu	Stengiamasi leisti kuo daugiau laiko kartu	„kartais pavargsta tos darbuotojos, bet šiaip visada kartu būnam“
		„tai dažniausiai ir būnam visi“

Atlikta atvejo analizė, remiantis šių klausimų rezultatais parodė, kad X centro darbuotojai stengiasi motyvuoti vaikus, o taip pat vengia kritikos jų atžvilgiu. Be to, šie specialistai skiria vaikams daug laiko ir dėmesio. Teorinėje šio darbo dalyje minima, kad norint kelti vaikų savivertę yra svarbu: *vengti kritikos, girti vaikus ir kitaip motyvuoti, skirti jiems pakankamai laiko ir dėmesio.*

Apibendrinant, X dienos centro darbuotojai stengiasi užtikrinti vaikams emociškai saugią aplinką juos motyvuodami ir skirdami jiems pakankamai laiko bei dėmesio.

Paskutiniuoju klausimų bloku atskleista, kad vaikai X dienos centre jaučiasi saugūs, prižiūrimi, jiems patinka bendrauti su kitais vaikais. Be to, būdami šiame centre vaikai išmoksta įvairių dalykų. Pastarąjį klausimų bloką sudaro šie klausimai.

4. kaip jautiesi vaikų dienos centre? Papasakok plačiau.
5. Ar dienos centre kažko išmoksti?
6. Ar centre turi daug draugų?

Išskirtų **kategorijų** (vaikų savijauta, centre suteikiami įgūdžiai, socializacija centre) ir **subkategorijų** (vaikai jaučiasi gerai, vaikai daug ko išmoksta, sėkminga socializacija) analizė (žr. 4 lentelė) parodė, kad X dienos centre rūpinamasi vaikų gerove. Be to, lankydami šį centre vaikai išmoksta įvairių dalykų, susiranda draugų, o tai padeda formuojant teigiamą požiūrį į save.

4 lentelė. Vaikų savijauta dienos centre

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantis pavyzdys
Vaikų savijauta	Vaikai jaučiasi gerai	„man patinka centre, čia visada linksma“
		„...visada laukiu kol baigsis pamokos, nes man labai patinka būti čia...“
		„...čia geriau nei namuose..“
		„visada centre jaučiuosi gerai“
Centre suteikiami įgūdžiai	Vaikai daug ko išmoksta	„...dabar man geriau sekasi matematika...“
		„...išmokstam tvarkytis namus..“
		„...išmokstam kartu atlikti įvairias užduotis..“
Socializacija centre	Sėkminga socializacija	„...turiu daug draugų dabar...“
		„...su mergaitėmis geriau sutariu...“
		„...labai daug draugų atsirado dabar iš centro“

Apibendrinant, X dienos centre vaikai yra prižiūrimi gerai, atsižvelgiant į teorinius mokymus, kaip kelti vaikų savivertę ir jų gerbūvį. Šis centras patenkina jų savivertės kėlimo poreikį. Vaikai daug ko išmoksta, susiranda draugų, ugdoma jų atsakomybė (atliekant užduotis) taip pat jie nuolat įtraukiami į tam tikras veiklas, o už jų atlikimą yra atitinkamai skatinami. X centro darbuotojai vengia kritikos vaikų atžvilgiu bei skiria jiems pakankamai savo laiko ir dėmesio.

IŠVADOS

1. Atlikta literatūros analizė leidžia teigti, kad vaikų savigarba priklauso nuo šių taikomų metodų:
  - skatinti vaikus užsiimti tam tikromis veiklomis;
  - pabrėžti pasiekimus ir pastebėti klaidas ne tam, kad nubausti, bet išmokyti jų nekartoti;
  - žvelgti į klaidas kaip į mokymosi etapus, kaip į progą vaiką pastūmėti į priekį (skatinti bandyti dar kartą);
  - nuolat pagirti;
  - vengti kritikos ir nuvertinamųjų epitetų;
  - įtraukti vaikus į grupines veiklas;
  - nuolat domėtis vaikų savijauta;
  - padėti vaikams atlikti namų ruošos darbus bei mokykloje paskirtas užduotis (namų darbus);
  - leisti vaikams išreikšti kūrybingumą ir emocijas tinkamu elgesiu;
  - negailėti su vaikais praleisto laiko ir jiems rodomos meilės ir kt.
2. Savivertė pirmiausia formuojasi šeimoje. Harmoningoje šeimoje vaikams yra palankios sąlygos augti, nes yra patenkinamos vaiko biologinės ir psichologinės reikmės. Tačiau ne visada šeimoje galima gauti geriausią aplinką augti, vaikai emocinio prieglobsčio neretai ieško pas kvalifikuotus specialistus, kurie įsikūrę vaikų dienos centruose.
3. Apibendrinant, X dienos centre vaikais rūpinasi gerai. Šis centras patenkina jų savivertės kėlimo poreikį. Vaikai daug ko išmoksta, susiranda draugų, ugdoma jų atsakomybė (atliekant užduotis, ruošiant namų darbus, tvarkantis buityje), taip pat jie nuolat įtraukiami į tam tikras veiklas, o už jų atlikimą yra atitinkamai skatinami. X centro darbuotojai vengia kritikos vaikų atžvilgiu bei skiria jiems pakankamai savo laiko ir dėmesio.

Literatūra

1. Abromaitienė L. (2008). *Delinkventinio elgesio pedagogika*. Kaunas: Technologija.
2. Ališauskas A. (2007). *Vaiko psichopedagoginis vertinimas: pokyčių perspektyva*. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.
3. Berns R. M. (2009). *Vaiko socializacija. Šeima, mokykla, visuomenė*. Poligrafija ir informatika.
4. *Darbo su socialinės rizikos šeimomis metodinės rekomendacijos* (2003). Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2003 m. gruodžio 17 d. įsakymas Nr. A1-207 „Dėl darbo su socialinės rizikos šeimoms metodinių rekomendacijų patvirtinimo“. Valstybės žinios, 2004-01-17, Nr. 9-254.
5. Dobson James C. (1992). *The New Dare to Discipline*. Tyndale House Publishers, Inc [žiūrėta 2015-05-02]. Prieiga per internetą:
<https://books.google.lt/books?id=IBnW2WF5df8C&printsec=frontcover&dq=The+New+Dare+to+Discipline&hl=lt&sa=X&ei=Dn1OVfW9EYX9UJ7XgOgI&ved=0CB4Q6AEwAA#v=onepage&q=The%20New%20Dare%20to%20Discipline&f=false>
6. Guščinskienė J., Kondrotaitė G. (2006). Socialinės rizikos šeimų problemos: Pagėgių savivaldybės atvejo studija. *Socialinis darbas*, 5(2), 15-22.
7. Hallahan D. P., Kauffman J. M. (2003). *Ypatingieji mokiniai. Specialiojo ugdymo įvadas*. Vilnius: Alma littera.
8. „*Individualus ir grupėje rizikos grupės vaikų ir paauglių psichologinis konsultavimas*“ (2005-2007). Mokymo programos medžiaga. Vilnius.
9. Ignatovičienė S., Žukauskienė R. (1999). *Rizikos grupės vaikai*. Vilnius: Leidybos centras.
10. Juodaitytė A. (2003). *Socializacija ir ugdymas vaikystėje*. Vilnius: IĮ Petro ofsetas.
11. Juodeikaitė A., Leliūgienė I. (2005). Socialinės aprėpties, kaip socialinės atskirties, alternatyvos metodologiniai aspektai. *Socialinis darbas*. 4(2), 42-49.
12. Jovaiša L. (2001). *Ugdymo mokslas ir praktika: analitinių straipsnių monografija*. Vilnius.
13. Kondrotaitė G. (2006). Socialinės rizikos šeimos Lietuvoje: atvejo studija. *Filosofija. Sociologija*. Nr.4, 55-60.
14. Kvieskienė G. (2003). *Socializacija ir vaiko gerovė*. Vilnius.
15. Lekavičienė R., Vasiliauskaitė Z., Antinienė D., Almonaitienė J. (2010). *Bendravimo psichologija šiuolaikiškai*. Vilnius: Alma littera.
16. *Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas*, Vilnius 1996 m. kovo 14 d. Nr. I-1234// Valstybės žinios, 1996-04-12, Nr. 33-807.

17. Lietuvos statistikos departamentas (2014). *Socialinė apsauga Lietuvoje 2013*. Vilnius.
18. Lietuvos Respublikos Socialinių paslaugų įstatymas, Vilnius 2006 m. sausio 19 d. Nr. X-493// Valstybės žinios, 2006-02-11, Nr. 17-589.
19. Leliūgienė, I. (2003a). *Socialinė pedagogika*. Kaunas: Technologija.
20. Leliūgienė I. (2003b). *Socialinio pedagogo (darbuotojo) žinynas*. Kaunas: Technologija.
21. Leliūgienė I. (2005). Kompleksinis darbas su šeima. *Socialinis ugdymas IX dalis. Socialinė pedagogika: teorija ir praktika*. Vilnius: UAB „Baltijos kopija“, 26-42.
22. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija [žiūrėta 2015-04-30]. Prieiga per internetą: <http://www.socmin.lt/lt/seima-ir-vaikai/vaiko-teisiu-apsauga/statistika-vta.html>
23. Mihae Bae. (2013). An Emotionally Safe Environment That Promotes Student Interactions. Peržiūrėta 2015, vasario 02, adresu <https://aahperd.confex.com/aahperd/2013/webprogrampreliminary/Paper18700.html>
24. Misiukevičienė O., Putauskienė A. (2009). *Socialinio pedagogo darbo vadovas*. Praktinės metodinės rekomendacijos. Vilnius: Baltos lankos.
25. Petruolytė A. (2003). *Jaunesniojo paauglio socialinė raida*. Vilnius: Presvika.
26. Pileckaitė – Markovienė M., Lazdauskas T. (2007). *Šeima ir tėvų globos netekusio vaiko raida*. Vilnius: Vaga.
27. Programa „Rizikos grupės vaikai ir jaunimas“. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija [žiūrėta 2015-05-05]. Prieiga per internetą: <http://www.socmin.lt/lt/seima-ir-vaikai/programa-rizikos-grupes-8j36.html>
28. *Psichologijos žodynas* (1993). Vilnius. Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
29. Radzevičienė L. (2006). *Globos institucijose augančių kūdikių emocijų raida*. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.
30. Robichaud Maria G. R. (2007). *Vaikas kenčia pažemimus mokykloje*. Vilnius: Baltos lankos.
31. Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras (2009). *Socialinių įgūdžių ugdymo vadovas*. Vilnius.
32. Šimaitis A. (2013). *Pranešimas „Valstybės tarpinstitucinės prevencinės programos“* [žiūrėta 2015-04-30]. Prieiga per internetą: http://www.ssus.lt/ssusadmin/kiti/lmitkcedit/uploads/files/Konferencij-mokymai_%202013%2005%2016_Sventoji_Valstyb%20tarpinstitucines%20prevencines%20programos.ppt

33. Taroza, L. (1998). *Vaikų nusikalstamumo reiškinyms nūdienos Lietuvoje. Socialinės grupės: raiška ir ypatumai*. Vilnius: Lietuvos sociologų draugija.
34. Telešienė A. (2008). Pavyzdinis metodologinis mokomasis studijų paketas. Peržiūrėta 2015, gegužės 15, adresu http://www.lidata.eu/files/mokymai/NVivo/KKDA_20080914_esfui.pdf
35. Tidikis R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras;
36. Valantinas A. (2009). *Socialinis emocinis ugdymas. Kas tai? Kuo gali mums padėti? Švietimo problemos analizė (10)*. [žiūrėta 2015-05-02]. Prieiga per internetą: http://www.smm.lt/uploads/documents/kiti/Sv_prob10_Socialinis%20emocinis%20ugdymas.pdf
37. Valstybės kontrolė: įvaikinimo procesas neskatina įsivaikinti (2004). [žiūrėta 2015-05-01]. Prieiga per internetą: https://www.vkontrolė.lt/pranesimas_spaudai.aspx?id=18163
38. *Valstybės vaiko teisių ir apsaugos įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos* [žiūrėta 2015-05-01]. Prieiga per internetą: http://vaikoteises.lt/lt/vaiko_teisiu_apsauga/socialines_rizikos_seima/rizika.html
39. Vosylienė E. (2009). *Socioedukacinis darbas su vaiku*. Mokomoji knyga. Vilnius: Baltos lankos.
40. Žiulytė R., Pipko J. (2008). *Ties nesėkmės riba*. Vilnius: VIA RECTA.

PRIEDAI

2012-2013 m. m. mokyklose vykdytos prevencinės programos

1. Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programa, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2006 m. kovo 17 d. įsakymas Nr. ISAK-494 (Žin., 2006, Nr.33-1197)
2. Saugaus eismo programa bendrojo lavinimo mokyklos I-VIII klasėms, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2006 m. gegužės 26 d. įsakymas Nr. ISAK-1030, (Žin., 2006, Nr. 61-2235)
3. Rengimo šeimai ir lytiškumo ugdymo programa, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007 m. vasario 7 d. įsakymu Nr. ISAK-179 (Žin., 2007, Nr. 19-740)
4. "Gyvenimo įgūdžių ugdymo programa" (pradinės klasės), L. Bulotaitė, V. Gudžinskienė ir kt. 2004 m.
5. "Gyvenimo įgūdžių ugdymo programa"(V-VIII klasės), L. Bulotaitė, V. Gudžinskienė, A. Davidavičienė. 2005 m.
6. "Gyvenimo įgūdžių ugdymo programa" (IX-XII klasės). L. Bulotaitė, V. Gudžinskienė, I. Pilkauskienė. 2005 m.
7. "Žipio draugai" - ankstyvosios prevencijos ir socialinio emocinio ugdymo programa 5-7 metų vaikams, siekiant geresnės emocinės vaikų savijautos, padėti jiems įgyti socialinių bei emocinių sunkumų įveikimo gebėjimų. Lietuvoje nuo 1999 m. vykdo VšĮ „Vaiko labui“
8. "Antrasis žingsnis" ("Second step") - socialinių emocinių įgūdžių ugdymo programa 1-4 klasės mokiniams, sukurta JAV, ir naudojama daugiau nei 20 metų įvairiose pasaulio šalyse (15), Lietuvoje nuo 2004 m. diegia Paramos vaikams centras
9. Norvegų OLWEUS - smurto ir patyčių prevencijos programa
10. "Tiltai" – paauglių, turinčių elgesio sutrikimų, sunkumų, nusikalsti linkusių paauglių psichologinio atsparumo stiprinimo, jų prosocialių vertybių ir nuostatų diegimo socialinių įgūdžių ugdymo programa. N. Sturlienė, Vilniaus PPT, 2007 m.
11. Psichoaktyvių medžiagų vartojimo prevencijos mokymo programa tėvams, patvirtinta SPPC 2007 m. gruodžio 29 d. įsakymu Nr. (1.3) V-263
12. "Įveikiame kartu" - į vaiko ir šeimos socialinių įgūdžių ugdymą orientuota ankstyvosios prevencijos programa 7-9 metų vaikams, parengė VPU prof. O. Monkevičienė ir dr. I. Bielauskienė
13. "Sniego gniūžtė" - psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos ir socialinių įgūdžių ugdymo programa 8-12 klasių mokiniams, JAV pradėta diegti nuo 1974, o Lietuvoje nuo 1994 m.

14. "Paauglystės kryžkelės" – "LIONS QUEST" socialinio emocinio ugdymo programa, diegiama pasaulyje nuo 1997 m., Lietuvoje nuo 2005 m. Lietuvos LIONS klubų asociacija
15. "Linai-pagalba vaikams" - psichoaktyvių medžiagų vartojimo prevencijos programa 6-12 (15) metų vaikams diegiama Lietuvoje nuo 2005 m., įgyvendina VšĮ „Tėvai prieš narkotikus“
16. "Gera pradžia" ("Step by step") - į vaiką bei šeimą orientuota metodika 1-4 klasės mokinių ugdymui Lietuvoje vykdomas nuo 1996 m., koordinuoja Ugdymo inovacijų centras.
17. "Kaip nuo narkomanijos apsaugoti "Svajonių" mokyklą" - skirta ŽIV/AIDS prevencijai įgyvendinti 7-10 kl. mokiniams. S. Čaplinskas, L. Stonienė
18. "Mokykla tėvams ir auklėtojams" – Lenkų tėvų ir auklėtojų ugdymo įgūdžių mokymo programa, kuria naudojasi Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos PPT, dirbdamos su tėvų grupėmis (vykdo Vilniaus PPT nuo 2007 m.)
19. "GYVAI" (UNPLUGGED) - tabako, alkoholio ir narkotinių medžiagų vartojimo prevencijos programa 12-13 metų mokiniams sukurta 2004-2006 m., Lietuvoje įgyvendina Asociacija Mentor LIETUVA
20. "Alkoholio ir kitų narkotikų vartojimo prevencijos vykdymas ugdymo įstaigose, taikant sociologijos mokslo pasiekimus"
21. "Stalker" - vaikų ir paauglių nusikalstamumo prevencijos programa 11-18 metų mokiniams, nukreipta į stabilaus gyvenimo pozicijos formavimą, apsaugančią nuo narkotikų, alkoholio ir tabako vartojimo
22. Pozityvios tėvystės įgūdžių lavinimo programa (P.E.T.) Dr. Thomas'o Gordon'o ugdymo modelis taikomas 50-y šalių nuo 1962 m., Gordon Training International atstovybe Lietuvoje diegia nuo 2010 m.
23. Vaikų gyvenimo įgūdžių ugdymas, NKD, 2010 m.

Pusiau struktūruotas interviu. Klausimai vaikų dienos centro klientams

1. Kokiomis veiklomis užsiimate vaikų dienos centre?
2. Kas padeda ruošti namų darbus?
3. Kaip manai, kodėl centro darbuotojai giria tave už pasiekimus?
4. Kodėl bara (kritikuoja) už blogai atliktas užduotis?
5. Ar daug laiko praleidi su centro darbuotojais?
6. Kaip jautiesi vaikų dienos centre? Papasakok plačiau.
7. Kokių dalykų dienos centre išmoksti?
8. Papasakok kiek turi centre draugų?

Atsakymų į interviu klausimus transkripcija

Kokiomis veiklomis užsiimate vaikų dienos centre?

- „visi varžomės žaisdami uno“
- „krepšinio varžybos būna dažnai“
- „panos eina į madų šou“ „darom madų šou“
- „man labai patinka madų šou dalyvauti“
- „kiekvieną dieną darom namų darbus“
- „reikia pamokas atlikti visada“
- „pirma padarom namų darbus, o tada žaidžiam“

Kas padeda ruošti namų darbus?

- „padeda socialinė pedagogė“
- „su socialine kartu darom“
- „sockė padeda“
- „ten ateina kažkokie vaikai iš universitetų“
- „studentai“
- „panos iš universiteto padeda“

Kaip manai, kodėl centro darbuotojai giria tave už pasiekimus?

- „gal, kad nenustočiau pamokų daryt“
- „nežinau, kartais gal ir giria“
- „manes tai niekad negiria, sako tu ir taip moki, kitus va giria labai“
- „socialinė atneša saldainių, jeigu ką gero padarom“
- „labai gražiai kalba apie mus darbuotojos...visada ką nors gero pasako...“

Kodėl bara (kritikuoja) už blogai atliktas užduotis?

- „dažnai tai tikrai niekas ant mūsų nerėkia...nebent labai jau supyksta..“
- „tai, kad stengiasi gražiai paaiškinti“

Ar daug laiko praleidi su centro darbuotojais?

- „tai grįžtu iš mokyklos ir būnam su visais“
- „kartais pavargsta tos darbuotojos, bet šiaip visada kartu būnam“
- „tai dažniausiai ir būnam visi“

Kaip jautiesi vaikų dienos centre? Papasakok plačiau.

- „man patinka centre, čia visada linksma“
- „...visada laukiu kol baigsis pamokos, nes man labai patinka būti čia...“
- „...čia geriau nei namuose..“
- „visada centre jaučiuosi gerai“

Kokių dalykų dienos centre išmoksti?

- „...dabar man geriau sekasi matematika...“
- „...išmokstam tvarkytis namus..“
- „...išmokstam kartu atlikti įvairias užduotis..“

Papasakok kiek turi centre draugų?

- „...turiu daug draugų dabar...“
- „...su mergaitėmis geriau sutariu...“
- „...labai daug draugų atsirado dabar iš centro“
- „tai mes su klasiokais ateinam čia, tai iš mokyklos pažįstu, bet čia irgi naujų yra“